

VESIALUEEN OMISTAMINEN OSAKASKUNTANA

Opinnäytetyö

Maisa Klemetti

Maanmittaustekniikka
Insinööri (AMK)

2024

Maanmittaustekniikka
Insinööri (AMK)

Tekijä	Maisa Klemetti	Vuosi	2024
Ohjaaja	Sami Porsanger		
Työn nimi	Vesialueen omistaminen osakaskuntana		
Sivumäärä	44		

Tämän opinnäytetyön aiheena oli vesialueen omistaminen osakaskuntana. Työn tarkoituksena oli tarkastella vesialueen omistamiseen liittyvää lainsäädäntöä ja selvittää, millaista osakaskuntien toiminta voi olla käytännössä. Tavoitteena oli tarjota tietopohjalle konkretiaa tarkastelemalla kahta järjestäytyneitä osakaskuntia tarkemmin. Opinnäytetyöhön kuului sähköinen kysely osakaskunnan osakkaille. Tavoitteena oli vastata kysymykseen: "Millaisia eroja, haasteita ja mahdollisuuksia ilmenee kahden eri osakaskunnan toiminnassa?".

Työssä eri osakaskuntien tarkastelu suoritettiin kahdella eri tavalla. Osakaskunnista vertailtiin yleisiä tietoja, kuten osakaskunnan rakennetta, sääntöjä, suunnitelmia ja kokouskäytäntöjä. Lisäksi käytettiin kvantitatiivista menetelmää eli tehtiin kysely osakaskunnan osakkaille. Kyselyllä selvitettiin muun muassa osakkaan kokemusta osakaskunnan viestinnästä, haasteista ja onnistumisista. Kysely toteutettiin sähköisenä Webropol-alustalla. Neljän eri osakaskunnan puheenjohtajaan oltiin ensin yhteydessä ja kaikki tavoitetut osallistuivat kyselyyn. Kysely jaettiin puheenjohtajien välityksellä niille osakkaille, joiden sähköpostiosoitteet olivat osakaskunnan tiedossa. Vertailtavien osakaskuntien määrä supistui kyselyyn vastanneiden määrän takia kahteen osakskuntaan.

Opinnäytetyö tarjoaa tietoa sekä osakaskunnille että osakkaille. Eri osakaskuntien tarkastelun tuloksena syntyi tietoa, miten eri tavoin osakaskunnat voivat toimia. Vaikka osakaskunnilla on yhteiset lainsäädännölliset raamit, niiden soveltaminen ja käytännön toteutus voivat poiketa toisistaan.

Avainsanat

osakkaat, kyselytutkimus, yhteisaluelaki

Degree Programme in Land Surveying
Engineering
Bachelor of Engineering

Author	Maisa Klemetti	Year	2024
Supervisor	Sami Porsanger		
Title	Jointly Owned Water Areas		
Number of pages	44		

The purpose of this thesis study was to examine the legislation related to jointly owned water areas, and to explore how jointly owned water areas can be operated in practice. The thesis included an electronic survey directed at the joint owners. The aim was to answer the question: "What differences, challenges, and opportunities arise in the operations of two jointly owned water areas?"

The examination of different jointly owned water areas was carried out in two ways. General information, such as their structure, rules, plans, and meeting practices, was compared. A quantitative method was used by making a survey for the shareholders. The survey gathered information on experiences regarding communication, challenges and successes within the associations. The survey was made electronically via the Webropol platform. The survey was sent to those joint owners whose email addresses were available, via the chairpersons. Due to the number of responses, the scope of the analysis was narrowed to two associations.

This thesis provides valuable information for owners of jointly owned water areas regarding how they can operate in various ways.

Keywords shareholders, questionnaire survey, Act on Joint Property

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 VESIALUEEN OMISTAMINEN SUOMESSA.....	6
2.1 Vesialueen omistamisen muodot.....	6
2.2 Osakaskuntien ja osuuksien muodostuminen.....	6
2.3 Kalatalousalueet	9
2.4 Lainsäädäntö	13
3 VESIALUEEN OMISTAMINEN OSAKASKUNTANA JA OSAKASKUNNAN TOIMINTA.....	14
3.1 Järjestäytyminen.....	14
3.2 Hallinto.....	14
3.3 Säännöt	17
3.4 Hallinnon ja toiminnan tuki.....	18
3.5 Rahoitus ja kirjanpito	19
3.6 Osakaskunnan ja osakkaan oikeudet ja velvollisuudet.....	20
3.6.1 Alueen käyttö.....	20
3.6.2 Viranomaisasiat.....	23
3.6.3 Osakaskunnan toiminta	23
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TOTEUTUS.....	25
5 OSAKASKUNTIEN TOIMINNAN VERTAILU.....	27
5.1 Taustatiedot osakaskunnista	27
5.2 Hallinto ja säännöt.....	31
5.3 Toimintatavat ja suunnitelmat	34
6 POHDINTA	41
LÄHTEET.....	43

1 JOHDANTO

Suomi tunnetaan vesistöistään ja vesistöjä omistaa Suomessa runsaslukuinen joukko. Suurin osa vesistöistä on yhteisomistuksessa eli ne ovat yhteisiä alueita, jotka kiinteistönmuodostuslaki (1995/554) määrittelee alueiksi, jotka kuuluvat yhteisesti kahteen tai useampaan kiinteistöön osuuslukujen mukaisin osuuksin. Olen huomannut, että Maanmittauslaitoksen kiinteistötoimituksissa asiakkailta herää usein kysymyksiä siitä, mitä yhteiset vesialueet merkitsevät ja mitä osakaskuntien toimintaan kuuluu.

Yhteisalue lain (1989/758) mukaisesti yhteisen vesialueen omistajat eli osakkaat muodostavat osakaskunnan ja osakaskuntaan tai useampaan kuulumisen koskee monia suomalaisia kiinteistön omistajia. Vesialueiden omistamista, varsinkin yhteisesti, ei välttämättä tunneta kovin hyvin eikä siten myöskään oikeuksia tai velvollisuuksia tunneta. Suomessa on erilaisia osakaskuntia, jotka eroavat niin rakenteeltaan kuin toimintatavoiltaan, mutta toimivat samojen lakien puitteissa. Käytännöt, haasteet ja menestystarinat voivat vaihdella merkittävästi eri osakaskuntien välillä.

Vesialueiden omistajilla on kuitenkin hyötyjä, oikeuksia, rajoituksia ja velvollisuuksia, jotka eivät poistu yhteisomistuksessa. Näitä raameja määrittelevät muun muassa yhteisalue laki (1989/758), vesilaki (2011/587) ja kalastuslaki (2015/379).

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella vesialueen omistamista osakaskuntana Suomessa. Työssä selvitetään ja vertaillaan osakaskuntien toimintatapoja ja käytäntöjä sekä osakkaiden näkemyksiä toiminnasta. Vertailu perustuu sekä määrällisiin että laadullisiin aineistoihin. Ensin vertaillaan yleisiä tietoja, eli tietoja osakaskunnan rakenteesta, säännöistä, suunnitelmista ja kokouskäytännöistä sekä yleisistä toimintatavoista. Lisäksi opinnäytetyöhön kuuluu kysely osakaskunnan osakkaille. Tavoitteena on vertailla osakaskuntien toimintaa ja nostaa esille osakaskuntatoiminnan erilaisia käytäntöjä, haasteita ja tulevaisuudennäkymiä, sekä osakkaiden ajatuksia toiminnasta.

2 VESIALUEEN OMISTAMINEN SUOMESSA

2.1 Vesialueen omistamisen muodot

Vesialueiden omistus kytkeytyy kiinteistön omistukseen. Suomessa vesialueiden omistus jakautuu yleisiin vesialueisiin, kiinteistöjen vesialueisiin sekä yhteisiin vesialueisiin. Yleiset vesialueet ovat valtion omistuksessa olevia ja Metsähallituksen hallinnoimia alueita. Alueisiin kuuluvat Suomen aluevedet merellä ja suurten järvien selät. (Laki oikeudesta yleisiin vesialueisiin 1966/204 § 1, § 4.) Yleiset vesialueet merkitään kiinteistörekisteriin kiinteistörekisterilain (1985/392) mukaisesti kiinteistöinä. Kiinteistön vesialue tarkoittaa kiinteistöä, jonka alueeseen sisältyy joko pelkkää vesialuetta, tai sekä maa- että vesialuetta. Alueen omistaja on luonnollisesti kiinteistön omistaja.

Suurin osa vesialueiden omistuksesta on kuitenkin yhteisessä, kahden tai useamman, kiinteistön omistuksessa. Yhteisen vesialueen lisäksi yhteisalueina on yhteisiä vesijättöjä, yhteismetsiä ja muita yhteisiä maa-alueita. Yhteisen alueen omistajat ovat osakkaita, jotka muodostavat osakaskunnan. (Yhteisaluelaki 1989/758 § 2–3.) Kiinteistörekisterilain (1985/392) mukaisesti yhteiset alueet merkataan kiinteistörekisteriin muuna rekisteriyksikkönä. Jos kiinteistölle kuuluu yhteisiä alueita, yhteisen alueen kiinteistötunnus löytyy kiinteistön kiinteistörekisteriotteesta kohdasta, jossa määritellään osuudet yhteisiin alueisiin ja erityisiin etuuksiin. Yhteisen alueen kiinteistörekisteriotteeseen on merkattu yhteisen alueen osakasluettelo eli osakaskiinteistöt ja niiden osuusluvut, jos ne on kiinteistötoimituksissa ratkaistu. (Kiinteistörekisteriasetus 1996/970 § 6.10.)

2.2 Osakaskuntien ja osuuksien muodostuminen

Ennen yhteisalueet, niin maa- kuin vesialueet, ovat palvelleet kylien asukkaita erilaisissa tarkoituksissa ja ne ovat syntyneet pääosin kahdella eri tavalla. Maanmittaustoimituksissa alueita on erotettu yhteisiksi alueiksi tai vanhastaan yhteisiä alueita on voitu jättää jakamatta. Alueita on voitu erottaa vuodesta 1775 alkaen maanmittaustoimituksissa yhteisiksi jotakin tiettyä käyttötarkoitusta varten kuten esimerkiksi maa-aineisten ottopaikaksi, muinaismuistoalueeksi,

venevalkamiksi ja pellavanliotuspaikaksi. (Hyvönen 2001, 464–466.) Käyttötarkoitukset olivat laissa määriteltäviä ja niitä oli lähes sata. Tarkoituksia ei kuitenkaan määriteltäviä laissa kovin täsmällisesti. (Rummukainen 2017). Laissa säädettyjä käyttötarkoituksia on pidetty enemmän ohjeen omaisina. Lisäksi käyttötarkoituksia on voinut olla useita tai ne ovat muuttuneet ajan saatossa. (Hyvönen 2001, 465.)

Jakamatta jääneet vanhastaan yhteiset alueet ovat toinen peruste yhteisen alueen olemassaololle. Vesialueen alkuperäisenä pidettävää omistusyksikköä, jonka omistusoikeutta ei ole jaettu, kutsutaan vesioikeudelliseksi kyläksi, eli vesistön rannalla olevan kylän tiluksiin on kuulunut oma vesialue (Kiinteistönmuodostamislaki 1995/554 § 1:2.7). Isojaossa kylistä muodostettiin jakokuntia ja koska vesialueet jäivät jaon ulkopuolelle, ne jäivät jakokuntien yhteisiksi (Hyvönen 2001, 464–466.)

Osuuden yhteiseen alueeseen voi saada kiinteistön tai yhteisalueosuuden luovutuksen kautta. Tästä johtuen uusia osakkaita eli yhteisalueen omistajia tulee kokoajan lisää. Kiinteistön luovutuksessa kiinteistöön kuuluva yhteisalueosuus tulee luovutuksen mukana, ellei toisin ole sovittu saantokirjassa. Määräalan luovutuksessa määräala saa osuuksia yhteisiin mikäli näin on sovittu. (Kiinteistönmuodostamislaki 1995/554 § 13:150.1.) Lisäksi uusia osakkaita voi tulla kiinteistön tai sen määräalan luovutuksen lisäksi pelkän erillisen yhteisalueosuuden luovutuksen kautta. Vesialueiden yhteisalueosuuksia voi luovuttaa myös vain osittain. Hankittu yhteisalueosuus siirretään luovutuksensaajan kiinteistöön tai muodostetaan tilaksi. Yhteisalueosuus voidaan myös siirtää kiinteistöstä toiseen kiinteistönomistajan hakemuksesta. (Kiinteistönmuodostamislaki 1995/554 § 13:131.1.) Myös tilusvaihdon yhteydessä kiinteistö voi luovuttaa alueensa toiselle kiinteistölle kuuluvaa yhteisalueosuutta vastaan (Kiinteistönmuodostamislaki 1995/554 § 8:56.1).

Yhteisalueosuuksien lisäksi voi syntyä myös uusia yhteisiä vesialueita. Useat kiinteistönomistajat voivat sopia yksityisten alueidensa yhdistämisestä yhteisiksi alueiksi, ja sopimus voi koskea vain osaa tai kaikkia kiinteistöjen alueista. Yhteinen alue voidaan muodostaa, jos se on kyseisille kiinteistöille tarpeellinen.

Lisäksi yhteisomistuksessa oleva kiinteistö voidaan omistajien sopimuksesta muuttaa kiinteistöjen yhteiseksi alueeksi. Yhteistä aluetta ei saa muodostaa yhteismetsää, tietä eikä valtaojaa tai muuta veden johtamista varten. (Kiinteistönmuodostamislaki 1995/554 § 13:132.) Myös halkomalla jaettavan tilan yksityinen vesialue erotetaan muodostettavien kiinteistöjen yhteiseksi, jos jakamiseen ei ole erityistä syytä (Kiinteistönmuodostamislaki 1995/554 § 13:135).

Yhteinen alue voidaan myös muodostaa pakollisena. Tällöin voidaan halkomisessa tai uusjaossa erottaa yhteiseksi alueita, jos se on tarpeen tarkoituksenmukaisen jakotuloksen saavuttamiseksi. Tällaisia alueita ovat esimerkiksi autojen pitämistä, venevalkamaa tai maa-aineksen ottamista varten tarpeelliset alueet. Tämä toimenpide on kuitenkin toissijainen, sillä tarve tulee etusijassa tyydyttää perustamalla rasite. (Kiinteistönmuodostamislaki 1995/554 § 13:136.)

Yhteinen alue voi myös lakata, mikäli alueella on osuuksien luovuttamisen jälkeen enää yksi osakas tai kaikki osuudet kuuluvat samalle osakkaalle. Tällöin alue liitetään kiinteistöön eli siitä tulee kiinteistön vesialue. (Kiinteistönmuodostamislaki 1995/554 § 13:131 a.) Yhteinen alue tai sen osa on myös mahdollista luovuttaa. Tähän tarvitaan osakaskunnan päätös.

Yhteinen alue voi myös laajentua eli se voi hankkia kiinteistön tai määräalan omistukseensa. Tällöin kiinteistö yhdistetään yhteiseen alueeseen yhteisen alueen yhdistämistoimituksessa. Määräala liitetään yhteiseen alueeseen niin kuin lohkomisesta säädetään. Lisäksi osakaskunta ja kiinteistön omistaja voivat sopia, että yhteiseen alueeseen liitetään kiinteistö ja kiinteistön omistaja saa luovutusta vastaavan osuuden yhteiseen alueeseen. (Kiinteistönmuodostamislaki 1995/554 § 13:133.)

Lisäksi laajentua voi yhdistämällä yhteisiä alueita, joko kaikki yhteiset alueet tai osa niistä. Monesti yhteiset vesialueet voivat sijaita hajanaisesti ympäri vesistöä tai useissa eri vesistöissä, jolloin voi olla tarpeellisempaa yhdistää vain osa yhteisestä alueesta toiseen yhteiseen alueeseen. Yhdistämiseen käytetään yhteisen alueen yhdistämistoimitusta. (Kiinteistönmuodostamislaki 1995/554 §

13:133.) Uusien määräalojen liittäminen tai kiinteistöjen ja yhteisten alueiden yhdistäminen yhteiseen alueeseen ei kuitenkaan saa aiheuttaa epätarkoituksenmukaista kiinteistöjaotusta tai vaarantaa kiinteistöjärjestelmän selvyttä (Kiinteistönmuodostamislaki 1995/554 § 13:134.3).

Yhteisen vesialueen osakas tai useat osakkaat yhdessä ovat oikeutettuja saamaan osuutensa erotetuksi yhteisen vesialueen jaossa. Jako voidaan tehdä mikäli yleinen edellytys täyttyy eli muille osakkaille ei aiheudu haittaa. Lisäksi vesialuetta jakaessa toisen erityisistä edellytyksistä on täytyttävä, eli osuuden erottamisen on oltava tarpeellista erityisen käytön takia tai erottamiseen on muu erityinen syy. (Kiinteistönmuodostamislaki 1995/554 § 13:137.) Osakas tai useat osakkaat voivat hakea jakoa, jossa osuudet erotetaan yhteisestä ja liitetään osakkaan omistamaan kiinteistöön. Osakkaat voivat myös hakea jakoa, jossa heille erotetaan osuutensa mukaisesti uusi yhteinen alue. (Kiinteistönmuodostamislaki 1995/554 § 13:137.1.) Yhteistä vesialuetta ei ole mahdollista lunastaa osakkaalta. (Kiinteistönmuodostamislaki 1995/554 § 13:137.4).

Vesialueiden jako on käytännössä harvinaista. Yhteisten vesialueiden toimiva kalastus ja hoito edellyttää suurempia alueita eikä niiden pirstominen pienempiin ole suotavaa. Jakotoimituksen yhteydessä on tutkittava, kuinka yhteisalueen käyttö muuttuu ja miten jako vaikuttaa vesialueen hoitoon. Erottaminen erityiseen käyttöön voi koskea esimerkiksi kalankasvatusaltauksi tai varastoalueeksi erottamista. Muita erityisiä syitä voi olla erotettavan alueen suuri koko, jolloin ei aiheudu vesialueen pirstoutumista eikä kalastus ja vesistön hoito erotettavalla ja jäljelle jäävällä alueella vaikeudu. (TMK 2022.)

2.3 Kalatalousalueet

Kaikki osakaskunnat kuuluvat johonkin kalatalousalueeseen tai jopa useampaan. Kalastuslain kokonaisuudistus on tullut voimaan 2016 ja sen 22 §:ssä on määritelty hallinnollisista rajoista ja omistussuhteista riippumattomien julkisoikeudellisten yhdistysten eli kalatalousalueiden perustamisesta. Hallituksen esityksen HE192/2014vp mukaisesti kalatalousalueet on perustettu

korvaamaan entiset kalastusalueet Kalastusalueita. on ollut ennen noin 220 kappaletta ja muutoksella on haluttu siirtyä laajempiin kalatalousalueisiin eli supistaa alueiden määrää. Määrän vähentämisellä on haluttu tehostaa kalatalouden hallintaa ja suunnittelua sekä laajemmat alueet on nähty parantavan alueellisia yhteistyömahdollisuuksia. (HE192/2014vp.) Kalatalousalueiden rajat on päättänyt ja vahvistanut ELY-keskukset, jotka toimivat myös kalatalousalueiden valvojana. Alueiden lopulliseksi määräksi tuli 118 kappaletta ja aluerajauksissa on huomioitu etenkin kalastuksen järjestäminen ja vaelluskalojen elinkierto (kuvio 1). Kalatalousalueiden toiminta on alkanut vuonna 2019. (Rauhala 2021.)

Kuvio 1. Kalatalousalueet kartalla (Maanmittauslaitos 2024)

Kalatalousalueet ovat julkisoikeudellisia yhdistyksiä, joiden jäseniä ovat kalastusoikeuden haltijat kuten osakaskunnat ja yksityiset vesien omistajat sekä valtakunnalliset kalastusalan järjestöt. Kalatalousalueen toimielimet ovat yleiskokous, hallitus ja toiminnanjohtaja. (Kalastuslaki 2015/379 § 3:23.)

Kalatalousalueen tehtävänä on kehittää alueensa kalataloutta sekä edistää jäsenten yhteistoimintaa. 25 §:n mukaan tehtäviin kuuluvat muun muassa kalavarojen käytön ja hoidon suunnittelu, kalastuksenvälvönnän järjestäminen sekä yhtenäislupa-alueiden muodostamisen edistäminen, sekä alueen käyttö- ja hoitosuunnitelman laatiminen ja käyttöönotto. Yksi tärkeimmistä tehtävistä myös osakaskunnan toimintaan vaikuttaen on alueen käyttö- ja hoitosuunnitelma. Kalastuslain 40 §:n (2015/379) mukaan kalatalousalue vastaa yhdessä kalastusoikeuden haltijoiden kanssa kyseisen suunnitelman toteuttamisesta niiltä osin kuin suunnitelman toteuttaminen niitä koskee. Tämä tarkoittaa, että osakaskuntien on otettava toiminnassaan huomioon linjaukset, jotka määrittellään käyttö- ja hoitosuunnitelmassa. Käyttö- ja hoitosuunnitelman toimenpiteillä pyritään turvaamaan kestävä ja monipuolinen kalavarojen käyttö ja tuotto, biologinen monimuotoisuus sekä edistetään niin vapaa-ajan kuin kaupallisen kalastuksen toimintaa. (Kalastuslaki 2015/379 § 4:35.)

Kalatalousalueen päätösvalta on yleiskokouksella. Osakaskunta tai osakaskuntien yhteenliittymä saa yhden edustajan yleiskokoukseen mikäli vesialueen tai yhteenliittymän koko on vähintään 50 hehtaaria tai joessa vähintään 30 hehtaaria. (Kalastuslaki 2015/379 § 3:25.) Yhteenliittymällä tarkoitetaan kahden tai useamman osakaskunnan yhteenliittymää, joka voi valtuutuksella edustaa osakaskuntia. Yhteenliittymällä turvataan kooltaan pienempien osakaskuntien mahdollisuus saada edustus yleiskokoukseen. Edustaja tai edustajat valitaan kalatalousalueiden sääntöjen vaatimalla tavalla (Rauhala 2022). Jäsenillä on ääniä käytössä 1-3 kappaletta ja äänimäärä perustuu vesialueen omistuksen kokoon. Vähintään 1000 hehtaarin edustajalla on kolme ääntä, vähintään 500 hehtaaria, mutta alle 1000 hehtaaria edustajalla on kaksi ääntä ja muilla yksi ääni. (Kalastuslaki 2015/379 § 3:25.)

Kalatalousalueen yleiskokouksen tehtävät määritellään laissa ja yleiskokouksessa valitaan kalatalousalueen hallitus, vahvistetaan tilinpäätös, toiminta- ja varainkäyttösuunnitelma, käyttö- ja hoitosuunnitelma, kalatalousalueen säännöt, korvausvarojen jakaminen sekä käyttö. (Kalastuslaki 2015/379 § 3:26.) Kalatalousalueen yleiskokouksessa valitaan myös hallitus, johon kuuluu vähintään 7 jäsentä, joiden toimikausi on kolme vuotta. Kolmannes hallituksen jäsenistä valitaan vuosittain. (Kalastuslaki 2015/379 § 3:27.)

Hallituksen tehtäviin kuuluvat yleiskokouksen asioiden valmistelu ja päätösten toimeenpano sekä tiedoksianto, kalastuksenvalvontaan liittyvien tehtävien hoidon järjestäminen sekä toiminnanjohtajan nimeäminen. Lisäksi hallitus laatii käyttö- ja hoitosuunnitelman sekä vastaa suunnitelman tehtävien toimeenpanosta ja raportoi sen tavoitteiden toteutumisesta. (Kalastuslaki 2015/379 § 3:27.) Kalatalousalueella on 130 §:n mukaan sen rajojen vahvistamisen jälkeen ollut kaksi vuotta aikaa laatia ensimmäiset käyttö- ja hoitosuunnitelmat, joten niiden käyttöönotto on ajoittunut suurimmaksi osaksi vuoteen 2022.

Yksi kalatalousalueen pakollinen toimielin on toiminnanjohtaja, jolle osa hallituksen tehtävistä voidaan siirtää 27 §:n mukaan. On myös tavallista, että suurta osaa asioista hoitaa toiminnanjohtaja, joka voi periaatteessa hoitaa kaikkia muita tehtäviä paitsi toiminnanjohtajan valitsemista ja erottamista (Rauhala 2021). Tälle toimielimelle on kuitenkin myös lakisääteisiä tehtäviä kuten juoksevan hallinnon hoito sekä kirjanpidon lainmukaisuudesta ja varainhoidon luotettavuudesta vastaaminen. Toiminnanjohtajalla on kalatalousalueen nimenkirjoitusoikeus ja oikeus olla läsnä sekä käyttää puhevaltaa hallituksen kokouksessa, mikäli hallitus ei toisin päättä. (Kalastuslaki 2015/379 § 3:28.)

Osakaskunnat voivat siirtää tehtävänsä tai osan niistä kalatalousalueille joko määrääjäksi tai toistaiseksi. Kalatalousalueen on otettava tehtävät hoitaakseen, jos se on tehtävien hoidon kannalta tarkoituksenmukaista. (Kalastuslaki 2015/379 § 13:121.) Tehtävien hoitamisesta voidaan mahdollisesti kieltäytyä, jos osakaskunnan alueen hoito eroaa merkittävästi kalatalousalueen yleisestä

tilanteesta tai tehtävä vaatii liikaa resursseja suhteessa kalatalousalueella käytettävissä oleviin resursseihin (Rauhala 2021).

2.4 Lainsäädäntö

Osakaskunta vesialueen omistajana vastaa alueensa kalastuksen järjestämisestä ja hoidosta kalastuslain mukaisesti. Kalastuslain (2015/379) tavoitteena on turvata kalavarojen kestävä ja monipuolinen tuotto, säilyttää kalakantojen luontainen elinkierto sekä edistää kalavarojen ja vesiluonnon monimuotoisuutta ja suojelua. Kalastuslaki määrittelee muun muassa kalastusoikeutta, kalatalouden organisaatioita, kalavarojen käyttöä ja hoidon suunnittelua, pyynnin järjestämistä, kalastuksen ohjausta ja rajoittamista, kaupallista kalastusta, kalojen istuttamista, vaelluskalojen turvaamista ja kalastuksen valvontaa.

Osakaskunnan hallinnon järjestämisessä tulee noudattaa yhteisalueelakia (1989/758), joka säätelee myös yhteisen alueen käyttöä. Tämä laki on keskeinen osakaskunnan päätöksentekoprosessin ohjaamisessa. Yhteisalueella käsitellään muun muassa kokouksiin liittyviä asioita, kuten tiedottamista, päätöksentekoa, järjestäytyneen osakaskunnan sääntöjä, hoitokunnan tai toimitsijan tehtäviä sekä osakkaiden muutoksenhakuoikeuksia. Yhteisalueelaki määrittelee myös kuinka järjestäytymätön osakaskunta toimii.

Vesilaki (2011/587) tavoittelee vesivarojen ja vesiympäristön käyttöä niin, että se on kestävä yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja ekologisesti. Lain tavoitteena on myös ehkäistä ja vähentää haittoja, joita vesien käyttö ja vesitaloushankkeet aiheuttavat sekä parantaa vesivarojen sekä vesiympäristön tilaa.

Vesilaki sisältää monia asioita, joita osakaskunta ja osakas vesialueen omistajana voi kohdata. Osakaskuntien toimintaan vaikuttaa myös muun muassa yleiset oikeudet, vesialueeseen myönnetyt vesilain mukaiset käyttöoikeudet ja vesitaloushankkeet. Aluehallintovirasto on viranomainen vesialueiden käyttöoikeuksien ja vesilupien myöntämisessä (Vesilaki 2011/587 § 7).

3 VESIALUEEN OMISTAMINEN OSAKASKUNTANA JA OSAKASKUNNAN TOIMINTA

3.1 Järjestäytyminen

Osakaskunta voi olla järjestäytymätön tai järjestäytynyt eli mikään laki ei vaadi järjestäytymistä ja molemmat muodot ovat oikeustoimikelpoisia (Yhteisaluelaki 1989/758 § 4). Järjestäytyminen kuitenkin voi kannattaa helpomman hallinnon järjestämiseksi, varsinkin jos osakaskunnasta ei löydy innokasta osakaskunnan asioiden hoitajaa.

Osakaskunnan järjestäytyminen vaatii sääntöjen laatimista. Käytännössä jonkun osakkaista tulee kutsua osakkaat koolle yleiskokoukseen, jossa päätetään ja vahvistetaan toiminnalle säännöt. Myös Maanmittauslaitoksen virkamies voidaan pyytää huolehtimaan kokouksen koolle kutsumisesta ja järjestämisestä. (Yhteisaluelaki 1989/758 § 10.1-2.) Tällöin virkamies toimii toimitusinsinöörin aseman sijasta asiantuntijana sekä mahdollisesti puheenjohtajana tai sihteerinä, mikäli kokouksessa niin päätetään (Rummukainen 2017).

Yleiskokouksessa laaditut säännöt lähetetään Aluehallintovirastolle vahvistettavaksi ja mikäli ne täyttävät lain vaatimukset osakaskunnan säännöistä, niistä tehdään vahvistamispäätös. Osakaskunta on tämän jälkeen järjestäytynyt. (Yhteisaluelaki 1989/758 § 18.11.)

3.2 Hallinto

Osakaskunnan toimielimiä ovat osakaskunnan kokous ja hoitokunta tai hoitokunnan sijasta toimitsija. Yhteisaluelain 7 §:n (1989/758) mukaan osakaskunnassa päätösvalta on osakaskunnan kokouksella. Osakaskunta voi myös määritellä, mikäli kokouksen sijasta päätösvalta on osakkaiden valitseamalla edustajistolla.

Osakaskunnan kokouksen voi järjestäytyneessä osakaskunnassa kutsua koolle hoitokunta tai toimitsija (Yhteisaluelaki 1989/758 § 9). Kokouksesta on tiedotettava paikkakunnan sanomalehdessä ja kutsukirjeellä toisella

paikkakunnalla asuville, joiden osoite on tiedossa. Osakaskunnan säännöissä voidaan päättää tiedottamisesta myös muulla luotettavalla tavalla. (Yhteisluelaki 1989/758 § 11.) Kokouskutsussa on esiteltävä kaikki käsiteltävät asiat eli kokouksessa ei voi tehdä päätöstä sellaisesta asiasta, josta ei ole kerrottu kokouskutsussa. (Yhteisluelaki 1989/758 § 12). Osakas voi myös valtuuttaa asiamiehen edustamaan itseään osakaskunnan kokouksessa (Yhteisluelaki 1989/758 § 14). Jos joku osakkaista haluaa tietyn asian käsiteltäväksi kokouksessa, siitä on oltava yhteydessä ennen kokouskutsun julkistamista tai lähettämistä (Rummukainen 2017).

Järjestäytymättömän osakaskunnan kutsumisesta koolle vastaa joku osakkaista. Kokouksen järjestäjäksi ja koolle kutsujaksi voidaan pyytää Maanmittauslaitoksen virkamies samoin kuin järjestäytymistä koskevassa kokouksessa. (Yhteisluelaki 1989/758 § 10.1-2.)

Osakaskunnan kokouksessa valitaan kokouksen virkailijat, kuten puheenjohtaja, sihteeri, pöytäkirjantarkastaja ja ääntenlaskijat. Kokouksen kulusta laaditaan pöytäkirja, johon kirjataan tehdyt päätökset. Läsnäolevista tehdään myös luettelo. Kokouksessa käydään läpi esityslistan mukaiset asiat. (Yhteisluelaki 1989/758 § 13–14.)

Osakaskunnan kokouksessa äänioikeus on jokaisella osakkaalla osuuslukunsa mukaisesti ja kiinteistön yhteisomistajat käyttävät äänensä yhteisesti. Kuitenkin, kun valitaan kokouksen puheenjohtajaa tai hyväksytään äänestysluettelo, jokaisella osaa ottavalla on yksi ääni. (Yhteisluelaki 1989/758 § 8).

14 §:n mukaisesti kokouksessa laaditaan kokouksessa läsnäolevista luettelo merkitsemällä osakkaan omistama kiinteistö sekä yhteisen alueen omistuksen suuruus eli osuusluku luetteloon. Tämä luettelo on äänestysluettelo, jonka mukaisin osuuksin äänestetään. Yksimielisellä päätöksellä voidaan myös päättää, että jokaisella kokoukseen osaa ottavalla on käytössään yksi ääni. Tähän tilanteeseen on voitu tulla myös ennen, jos yhteisellä alueella ei ole ollut vahvistettua osakasluettelo. Tällöin äänestysluettelo ei ole voitu tehdä, koska osuusluvut olivat ratkaisematta. Nykyään osakasluetteloiden

vahvistamistoimitukset on saatu tehtyä Maanmittauslaitoksella kiinteistörekisterin perusparannustyönä, eli osakasluettelo löytyy yhteisen alueen kiinteistörekisteriotteesta (Rummukainen 2017).

Osakaskunnan kokouksessa tulee käyttää äänileikkuria, jos säännöissä ei toisin mainita. Tämä tarkoittaa, että kukaan ei voi äänestää äänimäärällä, joka on yli kolmekymmentä prosenttia kokouksessa läsnäolevien äänimäärästä. (Yhteisaluelaki 1989/758 § 14.)

Kokouksen päätökset tehdään usein äänestämällä ja päätökseksi katsotaan eniten ääniä saanut vaihtoehto. Yhteisaluelain 15 §:ssä määritellään osakaskunnan päätöksenteosta. Jotkut päätökset edellyttävät, että päätöksen puolesta on saatava vähintään kaksi kolmasosaa kaikkien äänestykseen osallistuneiden yhteisestä äänimäärästä ja lisäksi päätöksen puolesta on äänestettävä vähintään yhden kolmasosan kaikista äänestykseen osallistuneista osakkaista. Enemmistö äänimäärän vaatimisella varmistetaan isommille päätöksille tarpeeksi laaja tuki ja varmistetaan että suuren äänimäärän haltijat eivät voi tehdä päätöstä ilman riittävää kannatusta.

Päätökset, jotka vaativat laajemman tuen osakaskunnan kokouksessa, koskevat useita keskeisiä asioita. Näihin kuuluvat yhteisen alueen tai erityisen etuuden myyminen tai vuokraaminen viittä vuotta pidemmäksi ajaksi. Samoin laajempaa tukea vaativat yhteisen alueen käyttötarkoituksen pysyvä muuttaminen ja osakaskunnan sääntöjen muuttaminen, osakkaiden pyydysyksikköjen jakaminen vesialueosuuksista poikkeavalla tavalla ja osakaskunnan tehtävien siirto kalatalousalueelle. Velan ottaminen, osakkaiden suoritettavan maksun määrääminen sekä yhteisten alueiden yhdistäminen tai kiinteistön kuuluvan alueen liittäminen yhteiseen alueeseen ovat myös päätöksiä, jotka tarvitsevat laajemman kannatuksen. (Yhteisaluelaki 1989/758 § 15.)

Osakaskunnan kokouksessa päätetään esityslistan mukaisista asioista ja käsiteltävät asiat ovat laajoja ja tärkeitä erityisesti yhteisen alueen ja kalaveden hallinnan ja käytön kannalta. Kokouksessa päätettäviä asioita ovat muun muassa yhteisaluelain ja kalastuslain mukaisesti alueen käyttö. Yhteisen alueen

käytöstä, kuten kalastuksesta, virkistyskäytöstä, metsästyksestä tai muusta käytöstä tehdään päätöksiä sekä käsitellään esimerkiksi osakaskunnalle tulleita lupapyyntöjä hankkeista. Vesialueen käyttöä koskevia päätöksiä voivat olla esimerkiksi vesijättöjen lunastushankkeet sekä luvat liittyen koneelliseen niittoon ja ruoppaukseen. Lisäksi käsitellään kalaveden hoitotoimia kuten kalojen istutusta, kalakannan säätelyä ja kalastusrajoituksia. Päätöksiin kuuluvat myös pyydysten ja pyyntivälineiden yksikointi eli sallittujen pyydyksien määrittely ja käyttöehdot niille. Maksuista käsitellään muun muassa kalastukseen liittyvät maksut ja osakkaille tulevat maksut, kalastusoikeuden vuokraus, kalastusoikeuden osoitustapa seisovilla pyydyksillä sekä tarvittavat kalastus- tai ravustusrajoitukset huomioiden yleiskalastusoikeudet.

Järjestäytyneellä osakaskunnalla on myös hoitokunta ja/tai toimitsija, jonka kokoonpano ja toimiaika määrätään osakaskunnan säännöissä (Yhteisaluelaki 1989/758 § 18). Hoitokunnan jäsenillä tai toimitsijalla on oltava henkilökohtaiset varahenkilöt. (Yhteisaluelaki 1989/758 § 21). Hoitokunnan tai toimitsijan tehtävä on huolehtia päätösten valmistelusta ja täytäntöönpanosta sekä muista käytännön asioista. Osakaskunnan puhevalta tuomioistuimessa ja muissa viranomaisissa on hoitokunnalla tai toimitsijalla. Lisäksi säännöissä voidaan päättää, että ne käyttävät päätösvaltaa merkitykseltään vähäisissä asioissa kokouksen sijasta. (Yhteisaluelaki 1989/758 § 19.) Hoitokunnalla on päätösvalta, jos puheenjohtaja ja vähintään puolet jäsenistä tai heidän varamiehistä on paikalla (Yhteisaluelaki 1989/758 § 20).

3.3 Säännöt

Jokaisella järjestäytyneellä osakaskunnalla on säännöt ja yhteisaluelain 18 § määrittelee sääntöjen sisällön osakaskunnalle. Säännöissä tulee olla osakaskunnan perustiedot eli osakaskunnan nimi, kotipaikka sekä sille kuuluva yhteinen alue tai erityinen etuus. Säännöissä tulee määritellä henkilö, jolla on allekirjoitusoikeus, osakkailta perittävien maksujen perusteet, hallinnon ja varainhoidon tarkastamistavat, tilikausi ja tilinpäätösaika.

Lisäksi säännöissä määritellään milloin osakaskunnan kokous pidetään ja mitkä asiat siinä käsitellään, miten kokous kutsutaan koolle sekä muut tarpeelliset seikat osakaskunnan asioiden hoitoa varten. Mikäli päätösvalta on osakaskunnan sääntöjen mukaan edustajistolla osakaskunnan kokouksen sijasta, säännöissä on mainittava edustajiston ja heidän varamiesten valintatapa, toimikausi sekä määrä.

3.4 Hallinnon ja toiminnan tuki

Osakaskunnan hallinto, toiminnan järjestäminen ja hankkeiden toteuttaminen voivat olla monimutkaisia ja aikaa vieviä prosesseja. Lisäksi ne vaativat usein huolellista suunnittelua, jotta toteutus onnistuu. Koska toiminta perustuu usein vapaaehtoistyöhön, osakaskunnassa saattaa toisinaan esiintyä myös tiedon ja osaamisen puutetta, mikä korostaa selkeän ohjeistuksen ja tukimateriaalien merkitystä.

Kalatalouden Keskusliitto on valtakunnallinen kalatalouden kehittämis- ja edistämisyjärjestö, joka tuottaa ja julkaisee ahvennet-sivustolleen materiaalia kalatalouteen ja kalastukseen liittyen. Osakaskunnille on tarjolla erilaisia asiakirjapohjia ja ohjeita, jotka helpottavat hallinnointia ja varmistavat, että toiminta sujuu lainmukaisesti ja tehokkaasti. Verkkosivuilta löytyy myös kattavasti malleja ja ohjeita, kuten etäkokousohjeita, mallisääntöjä, kokouskutsupohjia, mallisuunnitelmia toimintaan sekä malleja lehdistötiedotteisiin, talousarvioihin ja äänestysluetteloihin, jotka ovat osakaskuntien hyödynnettävissä. (Kalatalouden keskusliitto 2024a.)

Suomessa toimii lisäksi 21 maakunnallista Kalatalouden Keskusliiton jäsenjärjestöä, jotka ovat kalatalouskeskuksia ja kalastajaliittoja. Ne ovat myös vesialueen omistajalle neuvontaa antavia järjestöjä. Kalatalouskeskusten jäseniä ovat myös kalatalousalueet. Kalatalouskeskukset tuottavat paikallisesti tutkimusta ja seuranta muun muassa kalatalousalueen päätösten tueksi. (Kalatalouden keskusliitto 2024b.)

3.5 Rahoitus ja kirjanpito

Osakaskunnan toiminnassa on sekä menoja että tuloja. Näiden lisäksi osakaskunta voi olla oikeutettu hakemaan myös rahallista tukea tai saamaan korvausta.

Osakaskunnalla on mahdollista saada hankkeisiin ja vesien kunnostukseen ja kunnossapitoon tukea. Esimerkiksi ELY-keskuksien myöntämää valtiontukea on mahdollista saada muun muassa vesien- ja merenhoidon toimenpiteiden toteuttamiseen, vesiluonnonvarojen kestävää käyttöä edistävien hankkeiden tukemiseen, kalataloudellisiin kunnostuksiin, kuten kalan kulun turvaamiseen, kalakantojen luontaisen lisääntymisen edistämiseen ja kestävä kalastuksen mahdollisuuksien parantamiseen. Lisäksi on esimerkiksi paikallisia Leader-rahoituksia, jotka tukevat erilaisia kehittämishankkeita. Myös kunnat, yritykset ja vesienhoitoyhdistykset voivat olla mukana hankkeiden rahoituksessa sekä toteutuksessa. (KVVY 2024.)

Osakaskunnat voivat saada myös erilaisia korvauksia. Osakaskunta saa omistajakorvauksia valtion kalastonhoitomaksuista. Korvauksia voivat olla myös esimerkiksi korvaukset myönnettyistä käyttöoikeuksista tai korvaukset kalastusoikeuden rajoituksista, esimerkiksi jos vesialue on sopimuksella kalastusrajoitusalueena saimaannorpan suojelun takia (ELY-keskus 2022).

Lisäksi osakaskunnilla voi olla useita eri keinoja saada lisätuloja. Yksi suurimmista tulonlähteistä osakaskunnille on kalastukseen liittyvät tulot, kuten kalastuslupien myynti, alueen vuokraus ja pyydysyksikkömaksut. Lisäksi osakaskunta voi saada tuloja esimerkiksi vuokraamalla aluetta muuhun käyttöön kuin kalastukseen tai myymällä osan aluettaan vesijättönä. Saamallaan tuloilla osakaskunta rahoittaa toimintaansa ja kattaa kulujaan. Osakaskunnilla voi olla hyvin erilaisia taloudellisia tilanteita ja keinoja sekä rahoittaa, että käyttää rahoja. (Kalatalouden keskusliitto 2024c.)

Kaikki osakaskunnat ovat kirjanpitovelvollisia. Osakaskunta voi säännöissään yhteisaluelain § 18 mukaisesti määrittellä tilakautensa pituuden, enintään se voi

olla neljä vuotta. Osakaskunnilla ei ole tilintarkastusvelvollisuutta lain mukaan, mutta toiminnantarkastus on suositeltavaa. (Kalatalouden keskusliitto 2024c.)

3.6 Osakaskunnan ja osakkaan oikeudet ja velvollisuudet

Yhteisaluelain 6 §:n (1989/758) mukaan osakaskunta kantaa vastuun sekä vastaa yhteisen alueen asioista. Lisäksi osakaskunnalla on oikeus tehdä sitoumuksia tehtävien toteuttamiseksi. Osakkaat eivät ole henkilökohtaisesti vastuussa osakaskunnan velvoitteita. Osakaskunnalla ja osakkaalla on useita oikeuksia sekä velvollisuuksia yhteiseen alueeseen liittyen. Ne liittyvät yhteisen alueen käyttöön, osakaskunnan toimintaan ja viranomaisasioihin.

3.6.1 Alueen käyttö

Alueen käyttöön liittyen osakaskunnan velvollisuus on järjestää ja päättää alueensa käytöstä, kalastuksesta ja hoidosta. Osakkaalla on oikeus käyttää yhteistä aluetta osakaskunnan päätösten mukaisesti. Jollei toisin päätetä, osakas voi hyödyntää aluetta sen käyttötarkoituksen mukaisesti, kunhan tämä ei estä muiden vastaavaa käyttöä. Lisäksi osakkaalla on oikeus käyttää aluetta poikkeavalla tavalla osakkuutensa mukaisesti, kunhan tämä ei aiheuta haittaa tai häiriötä muille tai estä vastaavanlaista käyttöä. (Yhteisaluelaki 1989/758 § 28 a.)

Osakaskunnalla on vesialueen omistajana oikeus määrätä kalastuksesta ja osakkaalla kalastaa alueella niin kuin osakaskunta päättää. Heillä on omistajuuteen perustuva kalastusoikeus. Osakkaalla on oikeus kalastaa alueella siten kuin osakaskunta päättää. (Kalastuslaki 2015/379 § 2:5.) Oikeuden laajuus vesialueen käyttöön tulee pyydysyksiköiden perusteella eli pyydysyksiköt jaetaan osakkaiden kesken heidän osuuksien mukaisesti. Osakaskunnan päätöksellä pyydysyksiköt voidaan jakaa myös toisella tavalla. Eri pyydyksille määritellään osakaskunnan kokouksessa omat yksikköarvonsa, joka perustuu pyydyksen suhteellisen pyyntitehokkuuteen. Pyydysyksiköiden kokonaisu määrän on oltava sellainen, että alueen kalastus on kestävä. Pyydysyksiköiden määrään osakaskunnalla vaikuttaa muut vesialueella toimivat kuten erityisperusteisen kalastusoikeuden haltijat ja yleiskalastusoikeudellinen kalastus. Osakaskunta voi

myös antaa tarkempia määräyksiä osakkaille eli esimerkiksi asettaa rajoituksia kalastusaikaan tai määrittellä pyydykset, joita saa käyttää. (Kalastuslaki 2015/379 § 5:42.)

Osakkaalla on mahdollisuus myöntää kalastuslupa toiselle itselleen kuuluvan kalastusoikeuden nojalla. Tähän ei tarvita muiden osakkaiden suostumusta. Lupaa myönnettäessä on huomioita osakaskunnan muut säännöt sekä osakkaan on huolehdittava, että hänen antaman luvan käyttäjä ei ylitä luvanantajan kalastusoikeuden eli pyydysyksiköiden enimmäismäärää. Mikäli lupa myönnetään yli vuodeksi, sopimus luvasta on tehtävä kirjallisena ja siitä on ilmoitettava järjestäytyneelle osakaskunnalle. (Kalastuslaki 2015/379 § 2:12.)

Osakaskunnat, kalastusoikeuden haltijoina, päättävät kalastuslupien myöntämisestä omilla alueillaan. Yleiskalastusoikeudet antavat kuitenkin jokaiselle oikeuden onkia ja pilkkiä sekä kalastaa silakkaa maksutta yhdellä vavalla. Yleiskalastusoikeudet ovat voimassa kaikilla vesialueilla, alueen omistajuudesta riippumatta. Poikkeuksena ovat ainoastaan vaelluskalavesistöjen koski- ja virta-alueet. (Kalastuslaki 2015/379 § 2:7.) Osakaskunnat eivät voi kieltää tai rajoittaa yleiskalastusoikeuksien toteuttamista alueellaan. Vain ELY-keskus voi tehdä kaikkea kalastusta, myös yleiskalastusoikeutta, rajoittavan tai kieltävän päätöksen (Kalastuslaki 2015/379 § 6:53). Lisäksi yleiskalastusoikeuksiin kuuluu viehekalastus, eli heittokalastusta tai uistelua saa harjoittaa maksettuaan valtion kalastonhoitomaksun. Maksu oikeuttaa kalastukseen yhdellä vavalla. Viehekalastus on alle 18 vuotiaille ja yli 69 vuotiaille ilmaista. (Kalastuslaki 2015/379 § 7 ja 79.) Kalastonhoitomaksuista saaduilla varoilla rahoitetaan muun muassa kalavesien käytön ja hoidon suunnittelun kustannuksia, kalatalousalueiden toimintaa, annetaan neuvontapalveluita, maksetaan korvauksia vesialueen omistajille yleiskalastusoikeuden käytöstä (Kalastuslaki 2015/379 § 9:82).

Lupien myynnistä, maksuista ja ehdoista päätetään osakaskunnan kokouksessa, huomioiden lain antamat puitteet, alueen käyttö- ja hoitosuunnitelmat sekä ELY-keskuksen asettamat rajoitukset tai kiellot. Yleiskalastusoikeuksien ulkopuolinen kalastuksen harjoittaminen, eli kalastus usealla vavalla tai pyydysten laittaminen

ja ravustus, vaativat sekä kalastonhoitomaksun suorittamista että osakaskunnan alueella osakaskunnalta saatavaa lupaa (Kalatalouden keskusliitto 2024b). Lisäksi kalastuslain 107 §:n (2015/379) mukaisesti osakaskunnalla on oikeus valtuuttaa kalastuksenvalvoja valvomaan kalastusta omalla alueellaan.

Osakaskunnat päättävät itse oman alueensa kalastuksesta ja mahdollisesta metsästyksestä, mukaan lukien lupien myynnistä. Myyntitavat ja käytännöt vaihtelevat osakaskuntien välillä. Tavallisesti hinnoittelussa osakkaille ja ulkopuolisille on eri hinnat. Joissakin tapauksissa osakaskunnan kokonaispyydyskikkömäärästä varataan osakkaille tietty osa, ja loput jätetään myyntiin ulkopuolisille. Voidaan myös toimia niin, että jos osakkaat eivät lunasta kalastuslupia, lunastamattomat luvat tulevat myyntiin. Luvat voivat olla myös päätöksestä yhteislupia, eli lupa-alue kattaa usean osakaskunnan alueen ja näin palvelee kalastajaa paremmin.

Osakaskunnalla on lupien myymisen lisäksi oikeus vuokrata kalastusoikeutta. Vuokrasopimus on tehtävä kirjallisesti, ja se voi olla voimassa toistaiseksi tai määräajaksi. Sopimuksen voi purkaa, jos kalastusoikeutta käytetään väärin, vuokranmaksun suorittamista laiminlyödään tai muuta sopimusta tai kalastuslain asettamia velvollisuuksia rikotaan. (Kalastuslaki 2015/379 § 12:11.1.)

Vesilaissa on säädetty niistä oikeuksista, joita jokaisella on vesistöihin liittyen omistajuudesta huolimatta, eli niin sanotuista jokaisenoikeuksista. Näihin kuuluvat muun muassa vesistöissä ja jäällä kulkeminen, ankkurointi, puutavaran uitto vesistöissä, uiminen sekä pyydysten tai muun irtaimen tilapäinen siirtäminen. Lisäksi veden tai jään ottaminen henkilökohtaista tarvetta varten kuuluu jokaisen oikeuksiin, kunhan se ei aiheuta alueen omistajille haittaa. (Vesilaki 2011/587 § 1:3–5.) Vesistön tilaa ja käyttömahdollisuuksia voi ilman vesialueen omistajan lupaa parantaa poistamalla haittaa, kuten lietteen tai matalikot, mikäli toimenpide ei ole luvanvarainen. Tällaisesta toimenpiteestä on kuitenkin ilmoitettava vesialueen omistajalle. (Vesilaki 2011/587 § 2:6.)

3.6.2 Viranomaisasiat

Vesilain 3. luku määrittelee luvanvaraiset vesitaloushankkeet. Nämä hankkeet, saatuaan viranomaisluvan, oikeuttavat tiettyihin toimenpiteisiin toisen omistamalla alueella. Lupien lisäksi osaan hankkeista tarvitaan vesialueen omistajan suostumus. Yhteiseen vesialueeseen voi myös liittyä rasitteita, vesilain mukaisia käyttöoikeuksia ja erityisiä etuuksia, jotka rajoittavat tai ohjaavat alueen käyttöä.

Hankkeissa osakaskunta on vesialueen omistajana asianosainen, eli se voi esimerkiksi ottaa kantaa, tehdä muistutuksia, antaa lausuntoja tai valittaa viranomaisen päätöksistä. Lisäksi osakaskunta voi sopia hankkeen toteuttajan kanssa esimerkiksi korvauksista. (Vesilaki 2011/587 § 15:2, 13:13.) Osakkaalla on oikeus käyttää omalla kustannuksellaan puhevaltaa omasta osuudestaan tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa käsiteltävässä asiassa. (Yhteisaluelaki 1989/758 § 25). Jos osakaskunta päättää, ettei aluettaan koskevaa oikeudenkäyntiä tai viranomaisessa käsiteltävää asiaa panna vireille tai jatketa, osakas saa ajaa kannetta tai valvoa osakaskunnan etua osakaskuntaa koskevassa asiassa (Yhteisaluelaki 1989/758 § 24).

3.6.3 Osakaskunnan toiminta

Osakaskunnalla on velvollisuus noudattaa laatimiaan sääntöjä ja toimia lain määräämällä tavalla. Osakkaalla on oikeus osallistua osakaskunnan toimintaan ja kokouksiin sekä vaikuttaa yhteisen alueen käyttöä koskeviin päätöksiin. Samalla on myös velvollisuus noudattaa osakaskunnan tekemiä päätöksiä. Osakas voi tehdä aloitteita ja tutustua osakaskunnan asiakirjoihin sekä kirjanpitoon (Yhteisaluelaki 1989/758 § 32 b).

Osakaskunnalla on oikeus hakea oikaisua ja muutosta kalatalousalueen päätöksiin. Osakkaalla on oikeus moittia osakaskunnan, edustajiston tai hoitokunnan päätöstä nostamalla kanne kärjäoikeuteen 60 päivän kuluessa päätöksen tekemisestä. Oikeutta ei ole, jos osakas on kannattanut asiaa kokouksessa. (Yhteisaluelaki 1989/758 § 23.) Oikaisuvaatimuksen voi myös

esittää osakaskunnalle, mikäli päätös ei ole syntynyt laillisessa järjestyksessä, on lain tai sääntöjen vastainen tai loukkaa osakkaan oikeutta. (Yhteisälaki 1989/758 § 23 a.)

Osakkaan tärkeimpänä oikeutena ja velvollisuutena voidaan pitää osallistumista päätöksentekoon, sillä osakaskunnan kokouksessa päätetään merkittävästä määrästä asioita, jotka koskevat yhteisen vesialueen käyttöä ja sen järjestämistä.

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TOTEUTUS

Opinnäytetyön tavoitteena on käsitellä vesialueen omistamista Suomessa sekä osakaskuntien toimintaa lakien puitteissa. Lisäksi vertaillaan eri osakaskuntien toimintaa ja vertailun tarkoituksena on tuoda ilmi erilaisia toimintatapoja, ongelmia ja onnistumisia osakaskunnissa. Vertailu perustuu sekä määrällisiin että laadullisiin aineistoihin.

Työhön valittiin järjestäytyneitä osakaskuntia, joilta löytyi omat nettisivut. Tämä varmisti riittävän ja helposti saavutettavan tiedon käytäntöjen vertailuun. Vertailun pohjaksi koottiin tietopohja valituista osakaskunnista hyödyntäen heidän verkkosivujensa tietoja sekä kiinteistötietojärjestelmästä saatuja tietoja. Tietopohjaa koottiin muun muassa osakaskuntien hallinnosta, säännöistä, toiminnasta, hankkeista ja osakaskuntien koosta sekä osakkaiden määrästä. Vertailun tarkoitus ei ole asettaa asioita paremmuusjärjestykseen, vaan ainoastaan havainnollistaa eroja toiminnan välillä. On huomionarvoista, että valittujen osakaskuntien toimintaan voi liittyä myös monia asioita ja hankkeita, joita ei käsitellä tässä työssä.

Lisäksi työhön kuului osakaskunnan osakkaille suunnattu sähköinen kyselytutkimus, jolla selvitettiin muun muassa osakkaiden näkemyksiä toiminnasta, onnistumisista ja ongelmista. Kysely oli sähköinen kysely Webropol-alustalla ja se jaettiin osakkaille osakaskunnan puheenjohtajan välityksellä. Osakaskunnan puheenjohtajiin oltiin puhelinyhteydessä ennen kyselyn lähettämistä ja kysyttiin halukkuus osallistua kyselyyn ja sen levittämiseen. Kaikki tavoitetut neljä osakaskuntaa halusivat osallistua kyselyyn. Kysely jaettiin osakaskuntien puheenjohtajien sähköpostiin saatteen kanssa.

Vastausten saanti kyselyyn oli yksi kyselyn ennakoituista haasteista, sillä osakaskunnilla ei ole usein tiedossa sähköpostilistaa kaikista osakkaista tai sähköpostiosoitteita on hyvin vähän tai ei ollenkaan. Poikkeuksena kyselyyn osallistuneista osakaskunnista oli Kuivaniemen osakaskunta, jonka verkkosivuilla pystyy rekisteröitymään osakkaaksi, jota kautta osakaskunta saa myös osakkaan sähköpostiosoitteen.

Kysely muotoiltiin niin, ettei siinä erotella vastaajan mahdollista roolia osakaskunnassa, jotta kaikki osakkaat voisivat vastata. Tavoitteena oli tehdä kyselystä helposti lähestyttävä sekä hoitokunnan jäsenille että muille osakkaille. Kysely koostui yhdeksästä kysymyksestä, joista monivalintakysymyksiä oli 6 ja avoimia 3. Kysymykset pyrittiin pitämään selkeinä ja helposti ymmärrettävinä, jotta osallistumiskynnys olisi mahdollisimman matala. Lisäksi kyselyssä käytettiin monivalintakysymyksiä ja lyhyitä avoimia kysymyksiä, mikä teki vastaamisesta nopeaa ja vaivatonta.

Vertailtavien osakaskuntien määrä supistui kyselyyn vastanneiden määrän takia kahteen osakaskuntaan. Työhön valittiin lopulta kaksi järjestäytynyttä osakaskuntaa: Kuivaniemen osakaskunta ja Hirvensalmen osakaskunta. Kysely lähetettiin puheenjohtajien välityksellä yhteensä 140 ihmiselle eli niille kaikille, joiden sähköposti oli osakaskuntien tiedossa. Osakkaita osakaskunnissa oli yhteensä noin 3300.

Kyselyyn vastasi 42 ihmistä, jolloin koko kyselyn vastausprosentti oli 30,0 %. Osakaskuntakohtainen vastausprosentti oli Kuivaniemen osakaskunnalla 35,0 % ja Hirvensalmen osakaskunnalla 23,3 %. Näitä lukuja voidaan pitää hyvänä sähköisessä kyselyssä ja niiden avulla saatiin kohtuullisesti lisätietoa opinnäytetyötä varten. Kyselyn tuloksista saatiin tarvittavat tiedot Webropol-työkalun avulla, joten syvällisempää analysointia ei katsottu tarpeelliseksi työn onnistumisen kannalta.

5 OSAKASKUNTIEN TOIMINNAN VERTAILU

Tässä luvussa vertaillaan osakaskuntien toimintaa ja kyselytutkimuksen tuloksia eri teemoittain. Teemat käsittelevät taustatietoja, hallintoa ja sääntöjä sekä toimintatapoja ja suunnitelmia. Näiden teemojen kautta luvussa analysoidaan, miten osakaskunnat toimivat ja miten kyselytutkimuksen tulokset täydentävät tätä vertailua, paljastaen niin yhteneväisyyksiä kuin eroavaisuuksia eri osakaskuntien välillä. Kyselyn monivalintakysymysten tulokset esitetään palkkikaaviona niin, että molempien osakaskuntien vastaukset käyvät ilmi samasta kuviosta. Hirvensalmen osakaskunta on kuviossa oransseina ja Kuivaniemen osakaskunta harmaina palkkeina. Palkkien sisässä näkyy vastauksen valinneiden prosenttiosuus sekä määrä n-kirjaimella ilmaistuna.

5.1 Taustatiedot osakaskunnista

Kuivaniemen osakaskunnan alueet sijaitsevat Iin kunnassa, Kuivaniemen kylässä (kuvio 2). Osakaskunnan alueeseen kuuluu 12 palstaa ja se on 1997,3 hehtaarin kokoinen, josta yhteistä maa-aluetta 0,0078 hehtaaria. Alueisiin kuuluu jokea sekä merialuetta. Osakaskunta kuuluu Simojoen ja Kuivaniemen kalatalousalueeseen. Osakaskunta on muodostunut vuonna 1829 isojaossa ja sillä on syyskuussa 2024 tulostetun kiinteistörekisteriotteen mukaan noin 640 osakasta.

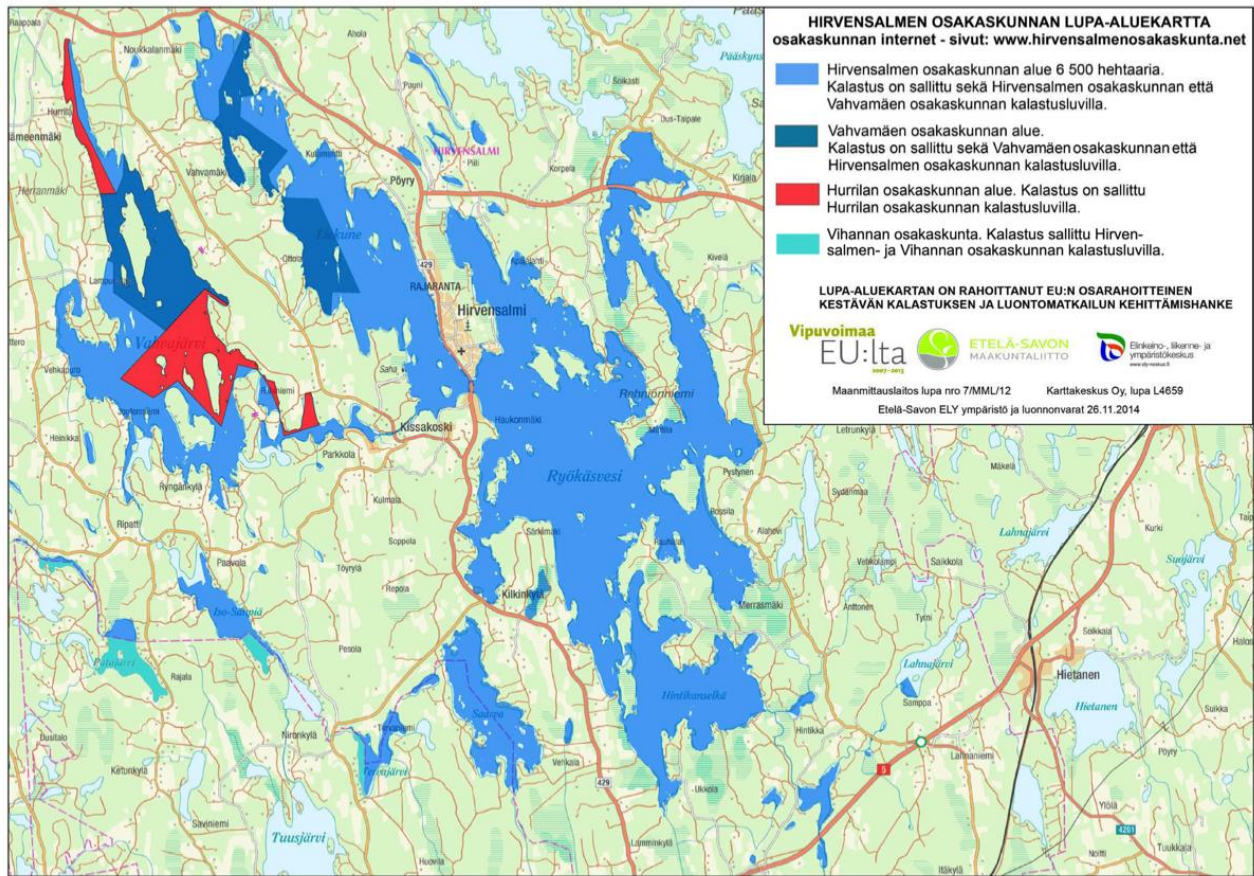

Kuvio 2. Kuivaniemen osakaskunnan alueet (Maanmittauslaitos 2024)

Kuivaniemen osakaskunnalla on verkkosivut (kuivaniemenosakaskunta.fi) sekä Facebook-sivu. Lisäksi osakaskunnalla on oma intranet-sivusto vain osakkaille. Julkisilla verkkosivuilla on tietoa osakaskunnan hallinnosta, kalastusluvista, osakaskunnan hankkeista sekä uutisia osakaskunnan toiminnasta. Lisäksi sivuilta löytyvät myös osakaskunnan hallinnointiin liittyvät asiakirjat, kuten muun muassa säännöt, kokouspöytäkirjat, talousarviot ja toimintakertomukset.

Hirvensalmen osakaskunnan alueet sijaitsevat Hirvensalmen ja Mäntyharjun kunnan alueilla (kuvio 3). Mäntyharjun alueella on 7 palstaa, joiden kokonaispinta-ala on 207,9 ha. Hirvensalmen alueella on 41 palstaa, joiden kokonaispinta-ala on 5884,3 hehtaaria, josta yhteistä maa-alueita on 0,0764 hehtaaria. Alueen koko pinta-ala on yhteensä 6092,2 hehtaaria. Alueet muodostuvat sisävesistöistä eli järvistä ja lammista. Osakaskunnan alueet kuuluvat Puulan, Mäntyharju-Vuohijärven ja Suonteen kalatalousalueeseen. Osakaskunta on saavuttanut nykyisen muotonsa yhteisten alueiden

yhdistämisessä vuonna 2015. Hirvensalmen osakaskunnassa on noin 2680 osakasta syyskuussa 2024 tulostetun kiinteistörekisteriotteen mukaan.

Kuvio 3. Hirvensalmen osakaskunnan alueet vaaleansinisellä (ELY-keskus 2014)

Hirvensalmen osakaskunnalla on verkkosivut (hsok.fi), joilta löytyy tietoa osakaskunnan hallinnosta, alueen vesistöistä, kalastusluvista, kalastusrajoituksista ja venevalkamista. sivuilta löytyy myös osakaskunnan kartta. Lisäksi sivuilta on saatavilla osakaskunnan säännöt, 2023 ja 2024 vuosien kokouspöytäkirjat sekä tilinpäätös vuodelta 2023.

Kuivaniemen ja Hirvensalmen osakaskunnat eroavat toisistaan merkittävästi niin pinta-alaltaan kuin osakkaidensa määrältä (taulukko 1). Lisäksi Hirvensalmen osakaskunnan alueita on kahden kunnan alueella. Kuivaniemen osakaskunta on vanha osakaskunta, kun taas Hirvensalmen osakaskunta on laajentunut alueiltaan yhteisten alueiden yhdistämisessä 2015.

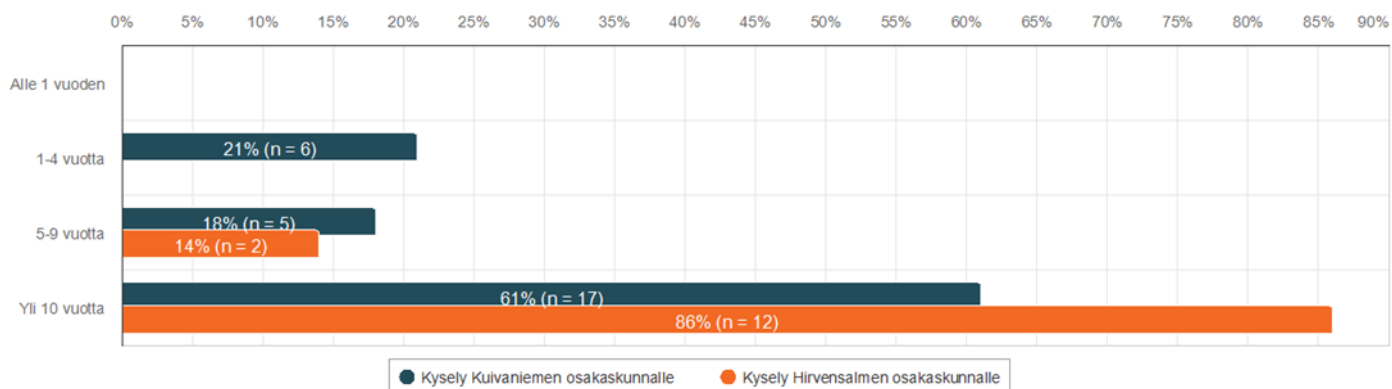
Taulukko 1. Osakaskuntien perustiedot

	Pinta-ala (ha)	Kiinteistötunnukset	Osakkaat	Muodostuminen
Kuivaniemen osakaskunta	1997,3	139-407-876-1 (li)	n. 640	Isojako 1829
Hirvensalmen osakaskunta	5884,3 207,9	97-876-14-1 (Hirvensalmi) 507-876-15-1 (Mäntyharju)	n. 2680	Yhteisten alueiden yhdistäminen 2015

Kyselyn ensimmäisessä kysymyksessä kysyttiin:

1. Kuinka kauan olette olleet osakkaana nykyisessä osakaskunnassa?

Kysymyksellä haluttiin selvittää kyselyyn osallistuneiden taustaa ja osakkuuden kestoa nykyisessä osakaskunnassa. Molemmissa osakaskunnissa enemmistö vastanneista on ollut osakkaana yli 10 vuotta, Hirvensalmen osakaskunnan vastaajista 86 % ja Kuivaniemen 61 %. 5-9 vuotta osakkaita olleita oli Kuivaniemen osakaskunnan vastaajissa 18 % ja Hirvensalmen 14 %. Kuivaniemen osakaskunnasta kyselyyn vastanneissa on myös uusia osakkaita, eli 1-4 vuotta osakkaita olleita on 21 % vastanneista (kuvio 4). Alle 1 vuoden osakkaina olleita ei ollut ollenkaan vastaajissa.

Kuvio 4. Kuinka kauan olette olleet osakkaana nykyisessä osakaskunnassa?

5.2 Hallinto ja säännöt

Molemmissa osakaskunnissa on käytössä hoitokunta ja päätösvaltaa käyttää osakaskunnan kokous. Kuivaniemen osakaskunnassa hoitokuntaan valitaan 6 henkilöä. Hirvensalmen osakaskunnassa hoitokunnan jäsenten määrä vaihtelee 6-10 henkilön välillä ja tällä hetkellä hoitokunnassa on 10 jäsentä. Lisäksi Hirvensalmen osakaskunnan verkkosivuilla on esillä eri vastuuhenkilöitä, jotka vastaavat eri asioista esimerkiksi vesienhoitoon, viranomaisasioihin ja kalojen istutukseen ja ravustukseen liittyen. Molemmissa osakaskunnissa hoitokunnan toimikausi kestää kaksi vuotta ja valituilla jäsenillä on lisäksi henkilökohtaiset varajäsenet.

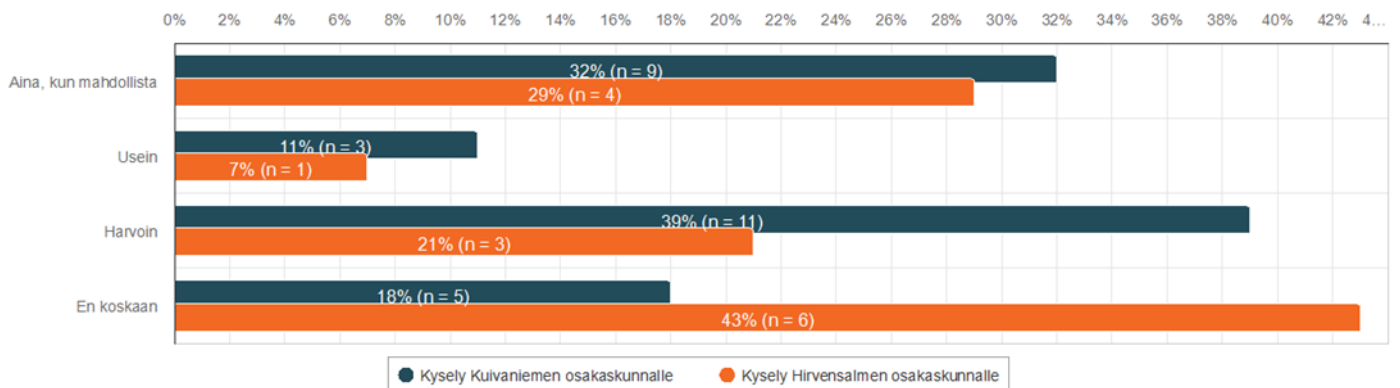
Kuivaniemen osakaskunnan säännöt ovat vuodelta 2017, kun taas Hirvensalmen säännöt on vahvistettu osakaskuntien yhdistämisen yhteydessä vuonna 2015. Sääntöjen mukaan Kuivaniemen kokouksista ilmoitetaan vähintään sanomalehdessä ja kirjeitse toisesta kunnasta oleville osakkaille, joiden osoite on tiedossa. Hirvensalmella ilmoitukset julkaistaan sanomalehden lisäksi verkkosivuilla. Molemmilla osakaskunnilla on sääntöjen mukainen velvollisuus pitää osakaskunnan kokous vähintään kerran vuodessa ja äänestys suoritetaan molemmissa osakkaan osuuden mukaisesti.

Kyselyssä kokouksiin ja päätöksentekoon liittyen kysyttiin:

2. Kuinka usein osallistutte osakaskunnan kokouksiin tai muihin päätöksentekotilaisuuksiin?
3. Onko osakaskunnan päätöksentekoprosessi teille tuttu?

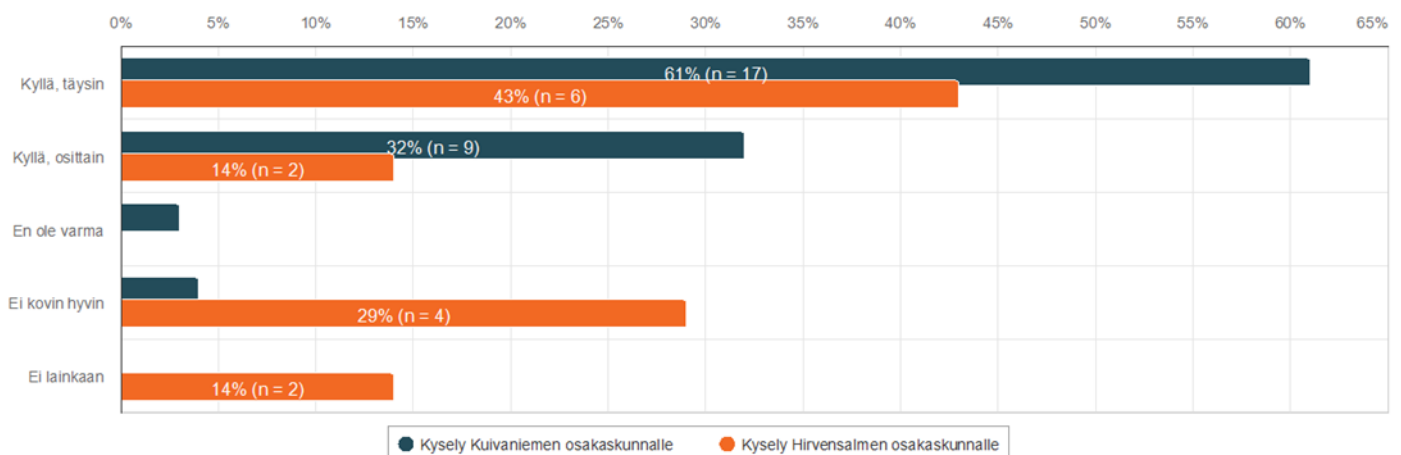
Kyselyn toisella kysymyksellä pyrittiin saamaan tietoa vastaajien aktiivisuudesta ja osallistumisesta osakaskunnan toimintaan. Osallistumistiheys voi osoittaa, kuinka sitoutuneita vastaajat ovat yhteiseen päätöksentekoon ja kuinka aktiivisesti he vaikuttavat osakaskunnan asioihin. Kuivaniemen osakaskunnasta kyselyyn vastanneista enemmistö (39 %) osallistui päätöksentekoon harvoin ja Hirvensalmen osalta kyselyyn vastanneista enemmistö (43 %) ei koskaan (kuvio 5). Kuivaniemen osakaskunnassa 32 % vastaajista kertoi osallistuvansa aina,

kun mahdollista, ja vastaava luku Hirvensalmen osakaskunnassa oli 29 %. Nämä tulokset viittaavat siihen, että aktiivisuuden taso on osittain heikko.

Kuvio 5. Kuinka usein osallistutte osakaskunnan kokouksiin tai muihin päätöksentekotilaisuuksiin?

Kolmas kysymys koski vastaajan kokemusta päätöksentekoprosessin tuntemisesta ja sen avulla pyrittiin selvittämään, kuinka hyvin vastaajat tuntevat osakaskunnan päätöksentekokäytännöt ja prosessit. Molemmissa osakaskunnissa enemmistö vastaajista koki tuntevansa päätöksentekoprosessin täysin (kuvio 6). Kuivaniemen osakaskunnan vastaajista 61 % ja Hirvensalmen 43 %. Osittain päätöksentekoprosessin koki tuntevansa 32 % Kuivaniemen osakaskunnan ja 14 % Hirvensalmen osakaskunnan vastaajista. Hirvensalmen osakaskunnassa kuitenkin huomattava osa vastaajista, 43 %, koki, etteivät he tunne päätöksentekoprosessia kovin hyvin tai lainkaan.

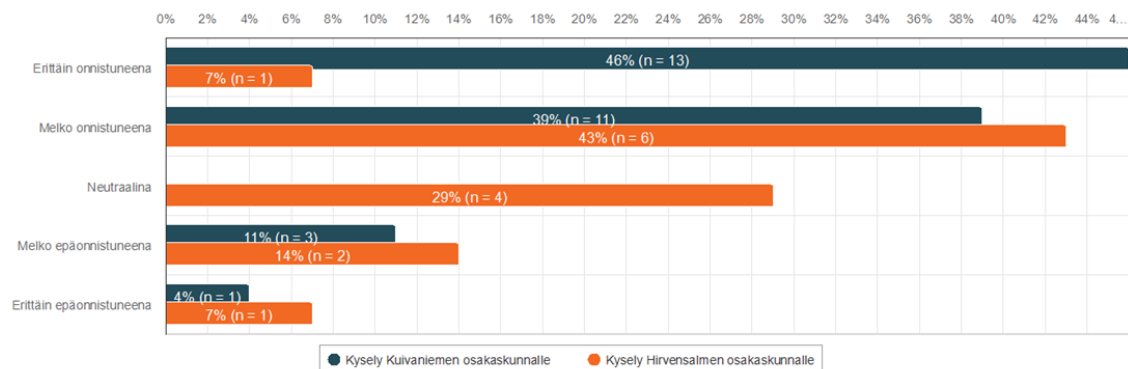

Kuvio 6. Onko osakaskunnan päätöksentekoprosessi teille tuttu?

Osakaskunnan viestintään ja tiedotukseen liittyen kysyttiin:

4. Kuinka onnistuneena pidätte osakaskunnan tiedottamista ja viestintää? (Esimerkiksi nettisivuilla ja muissa kanavissa)
5. Miten haluaisitte osakaskunnan viestivän teille tärkeistä asioista? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

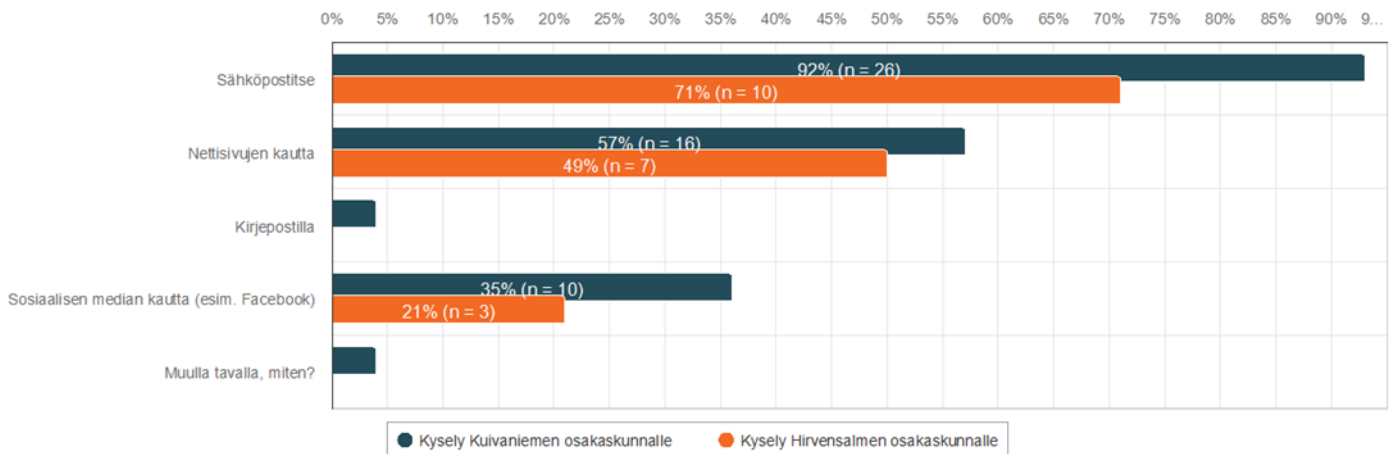
Neljännessä kysymyksessä pyrittiin saamaan vastaajien mielipide tiedottamisen ja viestinnän onnistumisesta. Kysymyksen tarkoituksena oli selvittää, ovatko tiedottaminen ja viestintä riittävän selkeitä, ajantasaisia ja saavutettavissa kaikille osakkaille. Heikko tai epäonnistunut viestintä voi johtaa heikentyneeseen osallisuuteen ja tietämättömyyteen tärkeistä päätöksistä tai tapahtumista osakaskunnassa. Enemmistö (46 %) piti Kuivaniemen osakaskunnan viestintää erittäin onnistuneena, kun taas Hirvensalmen osakaskunnan viestintää piti melko onnistuneena 43 %:n enemmistö (kuvio 7). Molemmilla osakaskunnilla on vastausten perusteella myös tarpeita kehittää tiedottamista, sillä viestintää piti melko epäonnistuneena 11 % Kuivaniemen osakaskunnan vastaajista ja 14 % Hirvensalmen osakaskunnan vastaajista. Erittäin epäonnistuneena viestintää piti molemmissa osakaskunnissa yksi vastaaja.

Kuvio 7. Kuinka onnistuneena pidätte osakaskunnan tiedottamista ja viestintää? (Esimerkiksi nettisivuilla ja muissa kanavissa)

Viidennen kysymyksen avulla pyrittiin selvittämään vastaajien mieltymyksiä ja odotuksia osakaskunnan tiedotuskanavista. Vastaaja pystyi valitsemaan useamman vastausvaihtoehdon. Enemmistö molempien osakaskuntien vastaajista haluaisi viestinnän tapahtuvan sähköpostitse. Vastausvaihtoehto sai 92 % äänistä Kuivaniemen osakaskunnan vastauksissa ja 71 % Hirvensalmen osakaskunnan vastauksissa (kuvio 8). Lisäksi toiseksi eniten molempien kohdalla

sai vastauksia vaihtoehto nettisivujen kautta, 57 % Kuivaniemen osakaskunnan vastaajista ja 49 % Hirvensalmen osakaskunnan vastaajista. Sosiaalisen median kautta toivoi viestintää 21 % Hirvensalmen osakaskunnan vastaajista ja 35 % Kuivaniemen osakaskunnan vastaajista. Kirjepostilla toivoi viestintää Kuivaniemen osakaskunnan vastaajista 3,6 % eli yksi vastaaja.

Kuvio 8. Miten haluaisitte osakaskunnan viestivän teille tärkeistä asioista? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

5.3 Toimintatavat ja suunnitelmat

Kuivaniemen osakaskunnan vuoden 2022 toimintakertomuksen mukaan se on pitänyt yhden osakaskunnan kokouksen sekä yhden ylimääräisen yleiskokouksen. Lisäksi heillä on ollut viisi hoitokunnan kokousta ja kaksi sähköpostikokousta.

Osakaskunta on muun muassa pitänyt Pankinnokan uimarannalla siivous- ja kunnostustalkoot, viitoittanut jokiväylän ostopalveluna, uudistanut verkkosivunsa sekä ollut osallisena kolmessa vesijätön ja yhteisten maiden lunastuksessa. Se on ollut myös mukana kehittämässä vapaa-ajan kalastusmahdollisuuksia sekä saanut lin kunnalta rahoitusta "Esteetön Oolanti"-hankkeeseen, jossa on tehty kulku-ura tieltä Oolannin laavulla. Rahoitusta osakaskunta on saanut myös Oulun seudun Leaderilta Kuivajoen kunnostukseen ja alueen kehittämiseen. Hanke on koostunut useista eri vaiheista, joista jo kaksi on toteutunut rahoituksineen. Hankkeiden ansiosta muun muassa Kuivajokea ja sen veneväylää on kunnostettu, Pankinnokkaan on kunnostettu virkistys- ja uimaranta sekä

Kaikkolanrannan satamaan on kunnostettu aallonmurtaja. Osakaskunta tekee myös kalanistutuksia Kuivajokeen.

Osakaskunta saa lisätuloja vuokraamalla vesialueitaan kalankasvatustoimintaan ja tuulimyllyille. Lisäksi alueita on vuokrattuna metsästysseuroille. Osakaskunnan verkkosivuilta käy ilmi, että vesijättömaahan rajautuvilla kiinteistön omistajilla on mahdollisuus tehdä maankäyttösopimus osakaskunnan kanssa. Sopimuksessa osakaskunta antaa luvan vesijättömaan siistimiseen ja kiinteistön omistaja sitoutuu siistimään vesijättömaata.

Hirvensalmen osakaskunnan vuoden 2024 pöytäkirjan liitteenä olevasta toimintakertomuksessa vuodesta 2023 ilmenee, että osakaskunta on pitänyt yhden kokouksen ja hoitokunta on pitänyt neljä kokousta. Osakaskunnan toimintakertomuksesta käy myös ilmi esimerkiksi myydyt luvat osakaskunnan alueella sekä arviot tärkeimpien kala- ja rapukantojen kehittymisestä. Lisäksi on kerrottu tehty talkootyö, jota on ollut hoitokunnan ja puheenjohtajan tehtävien lisäksi muun muassa kalastusvalvojen työ sekä rantakala-tapahtuman järjestäminen talkoilla. Toimintakertomuksessa on myös kirjattu osakaskunnan tekemät istutukset sekä muut hoitotoimenpiteet, kuten tapahtunut hoitokalastus ammattikalastajien toimesta. Lisäksi on nähtävissä osakaskunnan istutussuunnitelma viideksi vuodeksi.

Hirvensalmen osakaskunnan suurin hanke on ollut sen muodostuminen osakaskuntien yhdistämisessä 2015. Osakaskunnan yhdistämistä on rahallisesti ja työpanoksen osalta tukenut EU:n osarahoitteinen Kestävän kalastuksen ja luontomatkailun kehittämishanke. Osakaskunnille on jäänyt hankkeesta maksettavaksi Maanmittauslaitoksen kiinteistötoimitusmaksu. (ELY-keskus 2014.)

Hirvensalmen osakaskunnalla on kuusi venevalkamaa eri vesistöissä. Vuoden 2022 tilinpäätöksen mukaan osakaskunta on saanut ELY-keskukselta avustusta muun muassa Saarvan kosteikkoa varten, hoitokalastukseen ja sedimenttitutkimukseen Ryökäsveden Inkisen syvänteellä. Hirvensalmen

osakaskunnalla on lisäksi metsästysvuokrasopimuksia paikallisten metsästysseurojen kanssa.

Molemmilla osakaskunnilla kalastusluvut ovat myynnissä www.kalakortti.com -sivustolla. Hirvensalmen osakaskunnalla on lisäksi lupamyyntipaikkoja useassa liikkeessä Hirvensalmella, sekä yksi Mikkelissä.

Kyselyn loput kysymykset koskivat osakaskunnan toimintaa. Kyselyn kysymykset 6 ja 7 koskivat osakaskunnan toiminnan ongelmia ja haasteita. Kysymys 6 oli avoin, jotta vastaajat voisivat vapaasti tuoda esiin monenlaisia ja mahdollisesti yllättäviäkin haasteita, jotka ovat vaikuttaneet osakaskunnan toimintaan.

6. Millaisia ongelmia tai haasteita osakaskunnan toiminnassa on ollut?

Kuivaniemen osakaskunnassa vastauksia avoimeen kysymykseen tuli 22. Osakaskunnan toiminnan haasteina vastaajat nostivat esille henkilöhaasteet ja vanhat kaunat, jotka toistuivat useissa vastauksissa. Erityisenä ongelmana päätöksenteossa pidettiin äänestystä varten tapahtuvaa valtakirjojen haalimista muilta osakkailta, jota pidettiin vallan väärinkäyttönä. Lisäksi isot osakkaat nähtiin usein sanelijan roolissa, mikä aiheutti erimielisyyksiä ja ongelmia niiden osakkaiden kesken, jotka olivat eri mieltä suurten osakkaiden kanssa. Ongelmia on ollut myös siinä, että hankkeita ja päätöksiä on sabotoitu tai tarpeettomasti viivytetty.

Haasteena on vastausten perusteella ollut myös osakkaiden passiivisuus ja osakaskunnan toiminnan sekä päätöksenteon heikko tuntemus. Toiminnan haasteita on lisännyt myös se, että vetovastuun kantajien löytäminen on vaikeaa, erityisesti kun työ tehdään pääasiassa talkootyönä. Hoitokunnan toimintaa kritisoitiin, sillä sen koettiin ajavan joissakin asioissa omia etujaan yhteisen edun sijasta. Erimielisyyksiä on aiheuttanut, ettei kaikkien osakkaiden keskuudessa ollut ymmärrystä hoitokunnan toimintatavoista tai siitä, kuinka päätökset toimeenpannaan. Myös osakaskunnan sääntöjen heikko tuntemus on aiheuttanut haasteita.

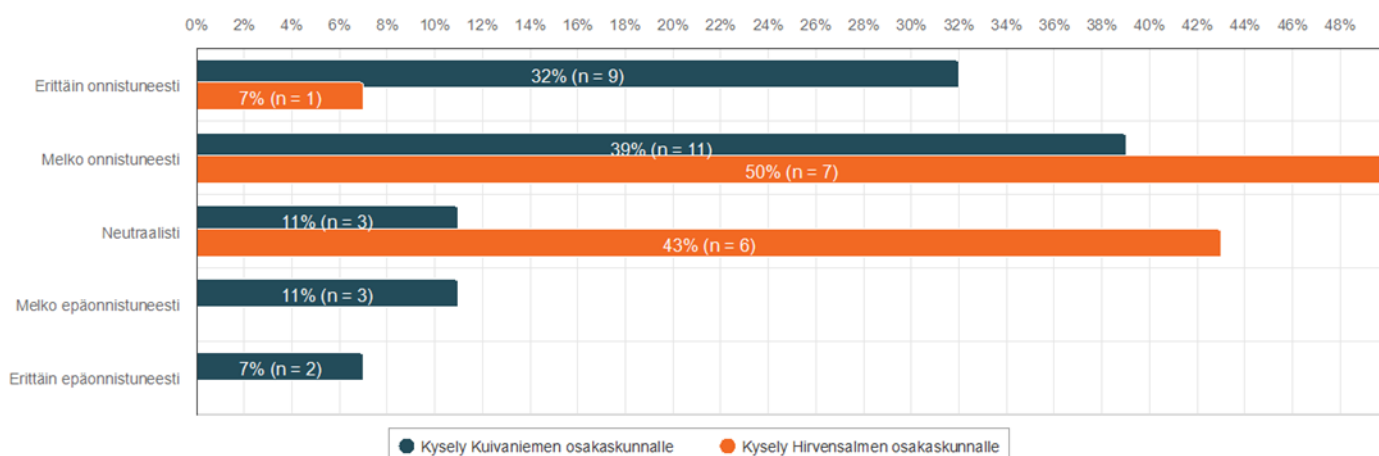
Lisäksi haasteina tuotiin esille rahoituksen saaminen merkittävimpiin hankkeisiin sekä ympäristölupien hankkiminen. Toiminnan koettiin myös olevan etäistä ulkopaikkakuntalaisille, ja osakkaat kokivat eriarvoisuutta osakaskunnan varojen käytössä.

Hirvensalmen osakaskunnan vastaajilta tuli 3 vastausta, joissa esitettiin haasteeksi myös osakkaiden passiivisuus sekä viranomaislupien saamisen hankaluudet, koskien Vahvajärven vedenpinnan säännöstelyä.

Seitsemännessä kysymyksessä vastaajat pääsivät arvioimaan osakaskunnan kykyä ratkaista ongelmia ja haasteita.

7. Miten onnistuneesti osakaskunta on käsitellyt kohtaamansa ongelmat ja haasteet toiminnassaan?

Molemmissa osakaskunnissa enemmistö vastaajista koki, että osakaskunnassa on kyetty ratkaisemaan haasteet ja ongelmat melko onnistuneesti. Kuivaniemen osakaskunnan vastaajista 39 % ja Hirvensalmen osakaskunnan vastaajista 50 % oli tätä mieltä (kuvio 9). Kuivaniemen osakaskunnassa vastauksissa oli kuitenkin enemmän hajontaa: 18 % vastaajista koki, että ongelmat ja haasteet on käsitelty melko tai erittäin epäonnistuneesti, kun taas 32 % vastaajista katsoi, että asiat on käsitelty erittäin onnistuneesti. Tämä kertoo siitä, että mielipiteet osakaskunnan ongelmien ja haasteiden käsittelystä vaihtelivat enemmän Kuivaniemessä kuin Hirvensalmella.

Kuvio 9. Miten onnistuneesti osakaskunta on käsitellyt kohtaamansa ongelmat ja haasteet toiminnassaan?

Kaksi viimeistä kysymystä olivat avoimia ja koskivat osakaskunnan onnistumisia sekä toiminnan kehittämistä tai muuttamista.

8. Mikä on mielestänne osakaskunnan suurin onnistuminen?

Toiseksi viimeisellä kysymyksellä onnistumisista haluttiin nostaa esiin erityisesti ne asiat, jotka ovat vastaajien mielestä suurimmat onnistumiset.

Kuivaniemen osakaskunnan osalta vastauksissa onnistumisena korostui hankkeet ja suunnitelmallinen kehittäminen. Onnistumisena on pidetty osakaskunnan yleistä aktiivisuutta ja yhteistyötä sekä osallistumista eri hankkeisiin. Hankkeita on myös onnistuttu toteuttamaan rahoituskanavia hyödyntäen. Osakaskunnan onnistumisina pidettiin yleisesti alueiden ja virkistyspaikkojen kehittämistä ja ylläpitoa. Onnistuneina hankkeina mainittiin Kuivajoen koskien kunnostus, jokiväylän kunnostus, Pankinnokan uimaranta, Vatungin alueen elvyttäminen sekä kalastuspoolien raivaaminen. Suurimpana onnistumisena on myös mainittu osakaskunnan avoimuus ja toiminnan sekä päätöksenteon avaaminen osakkaille nettisivujen kautta. Lisäksi vastauksissa on mainittu onnistumisena kalastusluvut sekä se, että osakaskunta on valittu Kalatalouden keskusliiton kilpailussa parhaaksi osakaskunnaksi vuonna 2021.

Hirvensalmen osakaskunnan osalta vastauksissa suurimpana onnistumisena pidettiin useassa vastauksessa osakaskunnan muodostumista osakaskuntien yhdistämisessä sekä kalanistutusten tekemistä. Osakaskuntien kalavesien rikkonaisuus on merkittävä ongelma, joten eri osakaskuntien yhdistäminen on ollut Hirvensalmen osakaskunnalla merkittävä saavutus. Yhdessä vastauksessa mainitaan myös, että Vahvajärveltä jäi yksi osakaskunta pois yhdistymisestä ja tällä on ollut vaikutusta verkkokalastuksen helppouteen.

Eräässä vastauksessa mainittiin, ettei Hirvensalmen osakaskunnalta ole tullut tarkempaa tietoa onnistumisista. Tämä voi vaikeuttaa osakkaiden tiedonsaantia ja vaikuttaa siihen, miten hyvin osakaskunnan toiminta on ymmärrettävää ja läpinäkyvää. Tämä korostaa sitä, että osakaskunnan toiminnan avoimuus ja

tiedottaminen ovat keskeisiä tekijöitä osakkaiden sitouttamisessa ja toiminnan tuntemisessa.

Viimeisellä kysymyksellä haluttiin kerätä ehdotuksia ja näkemyksiä siitä, miten osakaskunnan toiminta voisi kehittyä vastaamaan osakkaiden tarpeita ja odotuksia entistä paremmin.

9. Millä tavalla osakaskunnan toimintaa voisi kehittää tai muuttaa tulevaisuudessa?

Kuivaniemen osakaskunnassa vastaukset toiminnan kehittämiseksi tai muuttamiseksi liittyivät päätöksentekoon, hankkeisiin ja toimintaan. Useissa vastauksissa korostettiin, että äänestystavan tulisi olla ääni per osakas, ja valtakirjojen käyttöä päätöksenteossa pitäisi rajoittaa. Päätöksentekoa tulisi vastausten perusteella kehittää avoimemmaksi ja puolueettomaksi sekä huomioida ja hyväksyä erilaiset mielipiteet.

Yhdessä vastauksessa ehdotettiin, että hoitokuntaan tulisi valita aktiivisia toimijoita, jotka sitoutuisivat osakaskunnan toimintaan. Kahdessa vastauksessa ehdotettiin myös henkilön palkkaamista käytännön töihin tai isännöitsijän käyttöä, kuten yksityisteiden tiekunnissa. Ehdotuksessa ehdotetaan, että isännöitsijä voisi toimia useammankin vierekkäisen osakaskunnan palveluksessa tai koko kalatalousalueen alueella. Päätöksenteko olisi edelleen osakaskunnalla. Tämä ehdotus, jossa mahdollisesti käytettäisiin isännöitsijää osakaskuntien hallinnossa, voisi ratkaista useita monien osakaskuntien nykyisiä ongelmia ja edistää vesistöjen tilaa valtakunnallisesti, kun toiminta olisi ammattimaisempaa ja koordinoitumpaa.

Vastauksissa korostettiin myös vesistön kunnossapidon tärkeyttä tulevaisuudessa. Erityisesti luonnonsuojeluun ja virkistysalueiden kehittämiseen, esteettömyys huomioiden, haluttiin panostaa. Hankkeiden perustelussa tulisi tuoda esille niiden yleishyödyllisyys, erityisesti ympäristönäkökulmasta. Eriteltyinä kehittämiskohteina mainittiin Kuivajoen ruohottuminen ja Kaikkolanrannan vesillelaskupaikan kehittäminen siten, että alueelle tulisi myös vuokrattavia laituripaikkoja.

Hirvensalmen osakaskunnassa vastaukset kehittämiseksi ja muuttamiseksi koskivat päätöksentekoa, tiedottamista ja osallistumista. Myös Hirvensalmen osakaskunnassa esitettiin muutosehdotus, jossa ääniä olisi käytettävissä osuusluvun sijaan yksi per osakas. Vastauksessa käy ilmi, että osuusluvun käyttö aiheuttaa myös tässä osakaskunnassa valtakirjojen haalimista äänestystä varten osakkailta, jotka eivät osallistu.

Toinen kehitysehdotus liittyi tiedottamiseen. Ehdotuksena oli, että osakaskunta ottaisi käyttöön sähköpostitse toiminnasta tiedottamisen. Ulkopaikkakuntalaiset ja mökkiläiset eivät välttämättä saa tietoa perinteisen postin kautta. Tämä parantaisi tiedonkulkua ja osakkaiden informointia.

Lisäksi osakaskunta voisi kehittää toimintaansa osallistumalla ja samalla aktivoimalla osakkaita osallistumaan enemmän erilaisiin yhteisiin toimiin. Esimerkkinä tästä kyselyvastauksissa mainittiin kaislanniittotalkoot, jotka tarjoavat konkreettisen mahdollisuuden osakkaille osallistua alueen hoitoon. Vastauksessa esitettiin kehittämistoive, että nuoria saataisiin paremmin mukaan osakaskunnan toimintaan. Vastauksissa todetaan myös, että toimijoita on luultavasti vaikea löytää.

6 POHDINTA

Osakaskuntia on Suomessa kymmeniä tuhansia, mutta tätä opinnäytetyötä tehdessä niiden moninaisuus, lähtökohdat ja haasteet selvenivät uudella tavalla. Osakaskuntien hallinnoiminen on iso kokonaisuus toteutettavaksi vapaaehtoisvoimin ja vaatii myös asioihin perehtymistä.

Opinnäytetyössä mukana olleet osakaskunnat olivat hyvin erilaisia niin osakkaiden määrän, hallinnoiman pinta-alan, vesistön kuin sääntöjen osalta, mutta toiminnassa ilmeni useita samoja piirteitä tai ongelmia. Opinnäytetyössä tarkasteltiin Kuivaniemen ja Hirvensalmen osakaskuntia, jotka molemmat ovat ansioituneita omalla tavallaan. Kuivaniemen osakaskunta on ollut aktiivinen hanketoiminnassa ja osallistunut useisiin kehitysprojekteihin. Tämä on mahdollistanut osakaskunnan alueen tehokkaamman hoidon ja kalakantojen säätelyn. Hirvensalmen osakaskunta puolestaan on keskittynyt niin sanottuun perustoimintaan, kuten vesialueidensa hoitamiseen ja kalastuksen järjestämiseen.

Opinnäytetyön tavoitteena oli vertailla osakaskuntien toimintaa ja nostaa esille toiminnan erilaisia käytäntöjä, haasteita ja tulevaisuudennäkymiä, sekä osakkaiden ajatuksia toiminnasta. Vertailu ja kysely yhdessä tarjosivat myös onnistuneesti konkretiaa osakaskuntatoimintaan.

Kyselyn tulosten perusteella osakkailla oli monia näkemyksiä osakaskunnan haasteista ja ongelmista, mutta myös tulevaisuuden suunnitelmista. Kuitenkin enemmistö kyselyyn vastanneista ei kyselyn perusteella osallistunut päätöksentekoon. Päätöksentekoon osallistuminen on kuitenkin varmin tapa saada oma näkemyksensä tuotua julki ja vaikuttaa osakaskunnan toimintaan.

Molemmissa osakaskunnissa esiintyviä ongelmia olivat erityisesti päätöksentekoon ja osakkaiden passiivisuuteen liittyvät haasteet. Päätöksenteon on hyvä olla läpinäkyvää ja selkeää, jotta kaikki ymmärtäisivät, miten päätökset tehdään, mihin ne perustuvat ja miten päätöksentekoon voi vaikuttaa. On kuitenkin myös osakkaiden velvollisuus tutustua esimerkiksi osakaskunnan sääntöihin. Molemmissa osakaskunnissa ilmeni päätöksentekoon liittyen valtakirjojen haalimista

osuusluvun kasvattamiseksi äänestämässä. Jossain vastauksessa mainittiin myös, että käytössä on myös jatkuvasti voimassa olevia valtakirjoja. Mielestäni valtakirjojen tulisi olla enintään kokouskohtaisia, eikä jatkuvasti voimassa olevia, sillä jokaisessa kokouksessa käsitellään omia asiakokonaisuuksiaan. Kuitenkin jokainen osakaskunta määrittelee päätöksenteostaan osakaskunnan säännöissä.

Yleisesti ottaen osakaskunnissa kaivataan aktiivisempaa osallistumista ja uusia toimijoita sekä toiminnan helpottamista. Aktiivisempaan osallistumiseen voi kannustaa tehokkaampi viestintä sekä viestintätavat, jotka tavoittavat osakkaat. Lisäksi osakaskuntien toimintaedellytykset voivat parantua, jos kalatalousalueen roolia kasvatetaan esimerkiksi käytännön toteuttajana. Myös isännöintimalli, joka voi olla käytössä yksityisteiden tiekunnissa, voisi olla hyvä vaihtoehto myös osakaskunnille. Myös koulutuksen ja tiedonjakamisen lisääminen voisi auttaa osakaskuntia hallinnoimaan vesialueitaan tehokkaammin ja pitkäjänteisemmin. Toimintaa helpottaisi myös resurssien lisäys ja yhteisten vesialueiden yhdistämisen tukeminen. Vaikka toiminta pyörii suurimmaksi osaksi vapaaehtoisvoimin, olisi suotavaa, että työtä helpotettaisiin julkisin keinoin, sillä osakaskunnat omistavat niin suuren osan vesistöistä.

LÄHTEET

ELY-keskus 2022. Saimaannorpan suojele ja kalastus sujuu Saimaalla. Viitattu 9.9.2024 <https://www.ely-keskus.fi/-/saimaannorpan-suojele-ja-kalastus-sujuu-saimaalla>.

–2014. Hirvensalmen lähivesien omistusta pyritään yhtenäistämään. Viitattu 9.9.2024 <https://www.ely-keskus.fi/-/hirvensalmen-lahivesien-omistusta-pyri-taan-yhtenaistamaan-etela-savon-ely-keskus->.

–2014. Hirvensalmen osakaskunnan kartta. Viitattu 18.9.2024 <https://hsok.fi/page-6/>.

Hirvensalmen osakaskunta 2024. Viitattu 12.9.2024. <https://hsok.fi/>.

–2024. Hirvensalmen osakaskunta pöytäkirja 2024. Viitattu 12.9.2024.

–2023. Hirvensalmen osakaskunta 2023 tilinpäätös. Viitattu 12.9.2024.

–2015. Hirvensalmen osakaskunnan säännöt 210415. Viitattu 12.9.2024.

HE 192/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle kalastuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 192/2014 vp. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_192+2014.pdf.

Hyvönen, V. 2001. Kiinteistönmuodostamisoikeus II. Kiinteistötoimitukset. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kalastuslaki 10.4.2015/379. Viitattu 16.4.2024 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150379>.

Kalatalouden keskusliitto 2024a. Ahvennet. Viitattu 16.4.2024 <https://ahven.net/>.

–2024b. Ahvennet. Viitattu 9.9.2024 <https://ahven.net/kalatalouden-keskusliitto/jasenet/>.

–2024c. Ahvennet. Viitattu 9.9.2024 <https://ahven.net/osakaskunnat/taloudenhoito/>.

Kiinteistönmuodostamislaki 12.4.1995/554. Viitattu 18.4.2024 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950554>.

Kiinteistörekisteriasetus 5.12.1996/970. Viitattu 20.4.2024 <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960970#P8>.

Kiinteistörekisterilaki 16.5.1985/392. Viitattu 29.4.2024 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1985/19850392>.

Kiinteistörekisteriote 29.8.2024. 97-876-14-1 Hirvensalmen osakaskunta. Viitattu 12.9.2024.

Kiinteistörekisteriote 29.8.2024. 139-407-876-1 Kuivaniemen jakokunta. Viitattu 12.9.2024.

Kuivaniemen osakaskunta 2024. Viitattu 12.9.2024 <https://www.kuivaniemenosakaskunta.fi/>.

–2017. Osakaskunnan säännöt. Viitattu 12.9.2024.

–2022. Toimintakertomus. Viitattu 12.9.2024.

KVVY 2024. Kokemäenjoen vesistön vesiensuojeluyhdistys ry. Avustukset. Viitattu 12.9.2024 <https://vesienhoito.kvvy.fi/kunnostajan-abc/rahoitus/avustukset/>.

Laki oikeudesta yleisiin vesialueisiin. 1.4.1966/204. Viitattu 30.4.2024 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1966/19660204>.

Maanmittauslaitos 2024. Kalatalousalueet. Viitattu 18.9.2024 <https://hkp.maanmittauslaitos.fi/hkp/published/fi/19522056-1d07-4841-b9f0-4398367311dd>

TMK 2022. Toimitusmenettelyn käsikirja. Yhteisiä alueita koskevat toimitukset. Viitattu 20.4.2024 https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/10_Yhteisia_alueita_koskevat_toimitukset%202022-01-01.pdf.

Vesilaki 27.5.2011/587. Viitattu 16.4.2024 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110587>.

Yhteisaluelaki 18.8.1989/758. Viitattu 16.4.2024 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1989/19890758#V1>.

Rauhala, E. 2021. Hyvän hallinnon opas kalatalousalueille. 1. painos. Kalatalouden keskusliitto. Viitattu 30.4.2024 https://ahven.net/wp-content/uploads/2022/03/Hyvan-hallinnon-opas_paivitetty-3_2022.pdf.

Rummukainen, A. 2017. Osuudet yhteisiin osana kiinteistöä. Somero: Sälekarin kirjapaino Oy.